

دارالفنون

ادبیات و فلسفہ و تاریخ و جغرافیہ و ادبیات

فلسفہ، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیہ، ادبیات

ایکی آبدہ بر نثر اولنور

مندرجات:

- اسلام اجتماعاتی ..... [از میرلی اسماعیل حقی]
- آناطولیدہ اسلامیت ..... [کوپرولو زاده محمد فؤاد]
- اسکی ساوولر (مابعد) ..... [نجیب عاصم]

مجموعہ لہ

- شرقیات مجموعہ لہری - ۱. کوروشی چوما (ماجار تورانیات مجموعہ سی) [راغب خلوصی]
- تاریخ و فلسفہ مجموعہ لہری [ر. خ]

شہزادہ ہاشمی : اوقاف اسلامیہ مطبعہ سی
۱۳۳۸-۱۹۲۲

آناطولیده اسلامیت

تورك امةدا سنده صوكر اناطولى تاريخ ريغنه بر نظر

و بو تاريخك منبعلى

- مابعد -

۳

آناطولى توركلرى آراسنده موقع لازانان - اهل سنت عثماندينه مغاير - مذهبي جريانلرك
هتشانى بوسورته اسلام عالمك تاريخ عمومى فكر بسنه ربط ايتدكن و اسكى قومى
عننه بي تشيل ايدن توركمن بابالرينك بو خصه صده كى رولنى كوستردكن صوكر انا ، نظر تدقيقمى
آرتق كوچه اوغوزلردن ايران حرنك داهها حاكم اولدنى شهرلره دوغرو چوپره بيليرز .
آنولوژى اعتباريله پك قاريشيق يرلى و يابانجى عنصرلرك مختلف نسبتلرده اختلاط و امتزاجندن ،
عقائدو عنعنات اعتباريله ده مختلف المنشا عننه لرك برلشمه سندن تركب ايدن بويوك شهرلرده [۱]
بالخاصه « بويوك علاء الدين » زمانندن اعتباراً فياض بر حيات مدنیه انكشاف ايتمشدى كه ، بو حياتك
هر شعبه سنده ايران حرنك تاثيرى شدتله كوزه چارپوردى . « احمد فقيه ، شياد حمزه ،
[۱] سلچوقيلر زماننده آناطولیده بعض يكي شهر وقصبلر تأسيس اولونمشسه ده ، اصل
بويوك مركزلر تاريخاً معروف اولان اسكى شهرلردى : قونيه ، سيواس ، ارضروم ، الخ ... كى ؛
بورالرك خلقى ، اسلاميتى قبول ايدرك توركلشمش يرلى مهتديلرله حاكم توركلردن و دينلرني محافظه ايدن
روم وارمنيلردن و داهها سائر بوكي مختلف عنصرلردن مركبدى . تورك قوه تشيابه سى بو مختلف
عناصرك مهم بر قسمنى اوزون عصرلر ائناسنده توركلشديرمش اولقله برابر ، بونى لزومندن فضله اعظام
ايمه مليدر ؛ چونكه شرقدن غربه دوغرو توركلرك مهاجرتى عصرلرجه آناطولى به برسيل شكندده دوام
ايتمشدر . سلچوقيلر دورنده آناطولى شهرلرينك طرز حياتى و بونك مختلط ماهيتى حقنده « افلاكى »
و « سپهسالار » منقبه نامه ليله « ابن بيبى » و « آقسرائى » ده مهم معلومات وارددر . بو خصوصه
مع التأسف هيچ بر تدقيق ياپيلمه مشدر .

یونس امره ، کلههری ، کبی [۱] تورکجه یازان محدود شاعرلره مقابل «قاضی ازموی» کبی بویوک عالمی ، «بدرالدین محبی» ، «امیرقانی» کبی شاعرلر، یوقاریده بعضیلرینی ذکر ایتدیگمز متصوفلر، عرب وبالخاصه عجم حرثک تاثیرینه جانلی شاهدلردر [۲]. یدنجی عصرده بوتون بویوک اسلام مرکز لرینی استیلا ایدن تصوف جریانی ، طبیعتیه ، آناطولی شهرلرنده حکمراندی . سلطانلردن باشلا یارق بوتون رجال وامرا ، شیخلره قارش یویوک برحس حرمت و محبت بسلیورلر ، مشرع عالمربیه بویوک صوفیلره قارش برحرکتده بولونا- میورلردی [۳]. یدنجی عصرده آناطولی شهرلرینک وضعیت مندهیهسنی لایقیله قاورایه بیلمک ایچون ، داها آلتنجی عصردن اعتباراً اناطولیده قوتلی تشکیلاته مالک اولان «فتوت زمردلری» نی و بو عصرک صوک نصمندن باشلا یهرق بویوک بر ساحهده اجرای نفوذ ایدن «مولویک» تاریخی عمومی و ترکیبی بر صورتده کوزدن کچیرمه لی یزم .

آناطولیده «باینگهر» ک ظن ایتدیگی کی عثمانیلر زماننده دکل داها سلجوقیلر دورنده انکشاف ایتدیگی بوتون تاریخی منبعلردن آکلاشیلان وداهازیاده «اخیلر» نامیه معروف اولان «فتوت زمردلری» [۴] ، «رامزدی» ک ادعایی وجهله اسکی آناطولیده کی بوکا مماثل محلی تشکیلاته دکل [۵] ، اسلام عالمک همان هر ساحه سنده کوزه چارپان «اصناف تشکیلاتی» نه مربوطدر [۶]. خراسانک، ایرانک، عراق، سوریه و مصرک صنایعی مرکز لرنده

[۱] «شیاد حمزه» حقنده «کوروشنی چوما» مجموعه سنده کی مقاله مزه [بودا پشته ، ۱۹۲۲] حزیران، صایی ۳] ، «یونس امره» حقنده «تورک ادبیاتنده ایلك متصوفلر» ه باقکمز . «احمد فقیه» و «کلههری» حقنده کی تدقیقاتمزی یاقینده نشر ایده جکمز .

[۲] یدنجی عصر آناطولی رجالی حقنده «افلاکی» ایله «سپسالار» ه و «ابن بیی» ایله «آقسرائی» یه باقکمز .

[۳] «افلاکی» ده بونی مؤید برچوق شیلر واردر . بوراده بو حادثه نک سیاسی و روحی عاملرینی آیری آیری ایضاحه امکان کورده مه دک .

[۴] آناطولیده اسلامیت ، ص ۱۹۹ - ۲۰۰ ؛ «باینگهر» ک بو خصوصده کی فکر لری چوقه یا کلیشدر . بومسئله حقنده شیمدیلك داها صریح و دوغرو بر فکر ایدیمک و بو خصوصده کی باشلیجه منبع لری اوکره نمک ایچون «ایلك متصوفلر» ه باقکمز : ص ۲۳۷ - ۲۴۲

[۵] آناطولیده اسلامیت ، ص ۲۰۰ ، ۷ نومرولی نوطه .

[۶] بو اصناف تشکیلاتنک تاریخی هنوز لایقی وجهله تدقیق ایدیله مه مشدر . «ماسینیون» بو خصوصده کی وثیقه لک کفایتسز لکندن بحث ایدیور . «غولذیهه» ک «کتاب المعمرین» مدخلنه باقکمز : ص ۷۷ - ۸۹ [L. Massignon, Al-Hallaj, Martyr mystique de l'islam, 1922, p. 399]

تشکل ایدن « اصناف جماعتلری » ، « ماسینیون » ک بویوک بر نفوذ نظریه تقدیر و تخمین ایتدیکی کبی ، « قرامطه » داعیلرینک « اسماعیلی : باطنی » پروپاغاندا لریله پک صیقی بر صورتده علاقه داردی [۱] . آناطولی اخیلرینک « باطنیه » دن عد ایدیلمه سی لازم کلدیکی حقیقده مقدا ایلری سوزمش اولدیغمز - « قله مان هوآر » طرفندن ده تصویب و قبول ایدیلن [۲] - نقطه نظر ، « ماسینیون » ک بوملاحظه سیله تماماً تطابق و حتی بر نقطه نظر دن اونى ا کمال ایتمکده در [۳] . آیین وارکانلرینک اشکال خارجیه سی اعتباریله ، « رفاعیلر » دن بر چوق اقتباساتده بولونان و « مولویک ، بکتاشلیق ، خلوتیلک » کبی طریقته لره ده مختلف نقاط نظر دن علاقه دار اولان بوآناطولی اخیلری و اونلرک آناطولی تاریخ دینی و سیاسیسنده کی مهم موقعلری حقیقده ، مستقل بر اثر حاضر لادیغمز جهتله بوراده داها فضله تفصیلاته کیریشه میه جکیز ؛ یالکیز ، هجری یدنجی عصر مبادیسندن باشلا یه رق دو قوزنجی عصره قدر ، بالخاصه آنارشى دور دلرنده سیاست پک مهم روللر اوینایان [۴] بو قوتلی زمره نك عثمانلی سلطنتک تأسسنده بویوک بر عامل اولدیغنی ، و عثمانلی اداره مرکزیه سی لایقیله قوتله ند کدن سو کرا بونک ساده جه اصناف تشکیلاتی ماهیتده قالدیغنی علاوه ایدلم .

آناطولینک بویوک مرکز لرنده یدنجی عصر دن باشلا یه رق ، دائماً متراید بر سکلده ، عثمانلیلر و طوائف ملوک زماننده ده دوام ایدن مولویک جریانی ، « مولانا جلال الدین رومی » نك شخصیت صوفیانه سنه صیقی بر صورتده مر بوطدر . « ابن بطوطه » زماننده « جلالیه » نامی آلتنده ذکر ایدیلن بو طریقته علی العموم حرث تاریخمز اوزرنده پک درین ایزلری موجود اولدیغنی جهتله ، مولویک تاریخک تنوری آناطولی تاریخی نقطه نظر دن پک مفید اولاجقدر ؛ والدکی و ثائقده بوکا کافیدر [۵] . شخصیت ادبیه و صوفیانه سی حقیقده شیمدی یه قدر بر چوق تدقیقاتده بولونولمقله برابر هنوز کندیسنه دائر قیمتلی بر مونوغرافیدن

[۱] ماسینیون ، عین اثر و عین صحیفه .

[۲] ژورنال ده ساوان ، ۱۹۲۲ ، نومرو ۱ - ۲ ، ص ۱۳ ، ۲ نومرولی نوطه .

[۳] ایلك متصوفلر ، ص ۲۴۱

[۴] « افلاکی » مناقبنده و ایلك تاریخى منبعلر مزده ذکر ایدیلن بر طاقم واقعه لر بو خصوصده

پک صریح بر فکر ویرمکده در .

[۵] عمومی ماهیتده کی منابع تاریخیه دن و تذکره لردن باشقا مختلف مناقب مجموعه لری ، « سفینه

مولویه » ، « اسرار دده تذکره سی » کبی صرف مولویکک عابد منبعلر هنوز تدقیق ایدیلمه مش بولونیور .

محروم بولوندیغمز « مولانا » [۱] ، حکمدارلردن و « معین‌الدین پروانه » کی امرادن باشلا یه‌رق ، اطرافنه « صدر‌الدین قونوی ، فخر‌الدین عراقی » کی متصوفلر ، صوکر ابرجوق بویوک فقیهلر ، متکلملر ، فتوتدارلر طوپلامقله برابر حال حیاتنده بره « طریقت » تأسیس ایتمش دکلدی ؛ لکن اونک ، مستولی موغول امراسنی بیله حرمته مجبور ایدن نفوذ معنویسی و تا « اورته آسیا » یه قدر انتشار ایدن شهرتی سایه‌سنده [۲] ، خلفاسی زماننده مختلف یرلرده مولوی زاویلری آچیلدی ؛ وداها صوکرالری یاواش یاواش طریقتک آیین وارکانی ده تأسیس ایتدی [۳] . موسیقی ، سماع ، شعرکی اوچ واسطه یه استناد ایدن مولویلیک ، آناطولینک عجم حرثنه مفتون شهرلرنده ویوکسک محافلده دائما طرفدارلر بولمش ، اسلام صنایع نفیسه‌سی مولوی تکیه‌لرنده هر زمان موقع رغبت قازانمش ، مولوی شیخلری ده موجود اولان ، نظام سیاسی واجتماعینک محافظه‌سنه و حکومت مرکزیه‌نک ادامه نفوذینه چالیشه‌رق سیاسی - دینی قیاملردن دائما اوزاق دورمشلردر . عثمانیلر زماننده مصر ، سوریه ، عراق و آذربایجاندن باشلا یه‌رق تا « یچو » یه قدر هر طرفده مولوی زاویه‌لرینک انکشافی و محدود بعض زمانلر استتیا ایدیلک شرطیله مولویلیکک حکومت طرفندن اصلا تعقیباته معروض قالماسی ، اونلرک سیاسته بودرست خط حرکتلرندن منبعشدر [۴] . مولویلر ، داها « جلال‌الدین رومی » دن باشلا یه‌رق ، « تورکن بابالری » نه فنا برکوزله باقمشدر ، اونلری کندیلرینه رقیب کورمشلر ؛ و موغول استیلاسنی متعاقب اونلره علمدار بروضعیتده بولونمامق ایچون بر آراق قارامانلیلره قارشی بیله موغوللرک حاکمیتنی ترجیح ایتمشلردر [۵] .

[۱] مولانا حقنده مختصراً معلومات آلمق ایچون « ایلک متصوفلر » ه [ص ۲۴۳-۲۵۸]

و « براون » ک « عجم ادبیاتی تاریخی » نه باقکز .

[۲] « افلاکی » ایله « سپسالار » ه باقکز .

[۳] تفصیلات « مولویلیک تاریخنک منبعلری » نامیله یاقینده نشر ایده‌جکمز تدقیقنامه‌ده در .

[۴] عین تدقیقنامه یه مراجعت .

[۵] « سپسالار » مناقبنده ، حضرت مولانانک « اولاد » خطابه مظهر اولان سلچوق

حکمداری « رکن‌الدین » ک ، کوله‌لرندن برینک تشویقیله ، او آراق قونیه یه کلوب هرکیجه جنلرک زیارتنی قبول ایتدیکی مروی اولان عوام ناسدن « بوزاغو » آدلی اختیار برصوفی‌یی زیارته کیتدیکی

ومکالمه اثناسنده « بوزاغو » سلطان « اولاد » دیه خطاب ایتدیکی جهته مولانانک بوندن متأثر اولارق « اویله‌یسه بزده باشقا اولاد بولورز » دیدیکی مقیددر [سپسالار ترجمه‌سی ، مدحت بهاری ، ص ۱۱۷ -

[۱۱۹] . بومنقبه « افلاکی » ده‌ده براز داها تفصیلاته مقیددر ؛ اونک ایضاحاتی سایه‌سنده « بوزاغو » آدلی بوتورک شیخنک « مرند » لی یعنی آذربایجانلی برتورک اولوب « بابا مرندی » عنوانیله معروف

« عقیده صوفیه » اعتباریله « مولانا جلال الدین رومی » بی « محی الدین عربی » نك معقبرندن عد ایتك ضروریدر؛ « ماسینیون » ك ماهیتنی پك ای ایضاح ایتدیكى بو « وجودیه » ماسیكى، اساس ماهیت اعتباریله، تورکمن بابالرینك نشر ایتدکری قرامطه اعتقادندن بوسبوتون آیری اولماقلا برابر، مظلم و مغلق تمثالر آلتنده ماهیتنی صاقلامش و طرفدارلرینك مهادی فعالیتی سایه سنده اساسات اسلامیه ایله - ولو شکلاً اولسون - ماهرانه بر صورتده تألیف ایدیلرک مدرسسه لیلرک تعقیباتندن اولدقجه مصون قالمشدر [۱]. طرفتلك كندیلرینه استناد ایتدکری پیرلرله او طرفت منتسبلرینك اعتقاداتی و طرز حیاتی آراسنده « عینیت » آرامق اصلاً دوغرو اولمادیغی ایچون، مولانا نك تلقیات صمیمیه سیله مؤخر مولویلك آراسنده بویولده قطعی بر رابطه تأسیسنه - ایشمق معنا سزدر [۲]. یالکز، مولویلكك بالخاصه « سنی » اعتقاداتنك حکمران اولدیغی یرلرده انکشاف ایتدیگنی، و مولوی درویشلرینك ظواهر شرعه دائماً رعایتکار قالدقلمی تاریخی بر واقعه اولارق نثیث ایدلم که، « بابینغهر » ك بونی بکتاشیاقله عین ماهیته تلقی ایتك خصوصنده کی مطالعه سنك یا کلیمشلیغی تبیین اتسون [۳]. ایشته، آناطولی، موغول اوردولرینك احتمال تعرضی قارشیدسنده

اولدیغنی اوکره نیورز [دارالفنون یازمه سی، ورق ۲۹ - قله مان هو آر ترجمه سی، ج ۱، ص ۱۱۳ - ۱۱۴] بو منقبه « ثواقب » ترجمه سنده مندرج اولدیغی کبی، « مولانا » نك بو حادثه دن سوکرا « عثمان غازی » بی معنوی اولاد اتخا ایتدیکی حقنده مؤخر بعض تاریخی منبعلرده موجود روایتده بوندن غلطدر. « جنابی » و اوندن نقلاً « همامهر » ك « بابائیلرک سلچوق حکمدارینی تسخیر ایدرک بونك نتیجه سنده مولانا ایله مولویلك سرایدن چکیلدکری » حقنده کی افاده لری ده هپ بوندن محرفدر [سلچوق سراینده کورونمه سی مولانای او قدر قیصقاندیران « بابا مرندی » نك هر حالده بابائیلردن اولدیغی محققدر. آناطولی سلچوقیلرینك انقراضندن سوکرا، تورکمن امراسندن بعضیلرینك نزدنده بو کبی تورک بابالرینه تصادف اولوندیغنی ینه « افلاکی » دن اوکره نیورز [دارالفنون یازمه سی، ورق ۱۶۵] . مولانا نك حقیدی « چلبی عارف » ك قارامانلیله قارشى موغول طرفدارلغی حقنده باقکز [ژورنال آزیاتیک، ۱۹۲۲ نیسان - تموز، ص ۳۱۴] .

[۱] تفصیلات ایچون « ماسینیون » ك شو اثرینه باقکز : Essai sur les origines du

lexique technique de la mystique musulmane, p. 284-86

[۲] مولانا نك اثرلری اوزرنده اجرا ایدیله جك صاغلام بز تدقیق، اونك تلقیات صوفیانه سنی

بوتون عریانلغیله اظهار ایدیه بیلیر .

[۳] بابینغهر، آناطولیده اسلامیت، ص ۱۹۷-۱۹۸ . بکتاشیلق حقنده آشاغیده ویره جکمز

ایضاحات یوقاریکی معلوماتله قارشیشدیریلنجه، بابینغهرک بو خصوصده دخی نه قدر آلداندیغنی واضحاً کوروله جکدر. « علویلك » تمایلاتی بوتون طرفتکرده مختلف نسبتلرده موجود اولدیغنی ایچون بوندن برشی

ددرین برر عشه هیجان کچر دیک اثناده، آناطولی شهر لری باشلیجه بوکی معنوی جریانلرک
و تشکیلاتلرک نفوذی آلتنده بولونیویدی .

۴

خوارزمشاهلرک قوی و معظم سلطنتی سر عتله ییقدن صو کرا ایرانده یرلهشن موغوللر،
«سلطان غیاث الدین کیخسرو» ک «کوسه طاغ» مغلوبیتنی متعاقب آناطولیده ده متبوعیتلرینی
طایت مشلردی . موغول خانلری ، سلچوقیلرک ضعفندن بالاستفاده ، مملکتی ایسته دکلرینه
و یریبورلر ، سلطانک عزل و نصبندن باشلا یرق ادا وفاق ایشلر قدر مداخله ایدیورلردی .
بالخاصه ، بغداد خلافتی اورتهدن قالدیران «هولا کو» دن صو کرا ، آناطولی ایلخانیلرک
بر ولایتی حکمنه کچدی : «مولانا» نک محب و حامیسی «معین الدین پروانه» یالکز سلچوقی
سلطانک وزیردی دکل ، داها زیاده ، «هولا کو» نک نائب و وایسی دیمکدی . آناطولیده
موغول حاکمیتک «آبنولوژی» اعتباریلده مهم بر تأثیری اولدی : موغول حکمدارلرینک
کوندردکلری قوای عسکریه مختلف ساحهلرده یرلهشهرک عصر لرحه آناطولیده برشورش
نفاق عنصری اولدیلر ؛ « تیمور » ک کندیسسیله برابر آلوب کوتوردیکی « قاراتاتارلر »
بونلرک بقیه سی اولدی کی ، بونلرک اک مهم اقسامی ده یاواش یاواش سائر آناطولی خلقیه
قایناشمشدر . «معین الدین پروانه» نک «آباقه خان» طرفندن اعدامی (۶۷۶ هـ) متعاقب
آناطولینک سنه لرحه دوچار اولدیغی مصائب و آناششی تصورک فوقنده در : مملکتده
منتظم بر اداره ماکنه سی قالماش ، موغول امرای عسکریه سنک ظلم و تعدیسی ، محافظه
موقع ایچون خلقی صومق اضطرارنده قالان سلچوقی مأمورلرینک حمیتسزلیکی ، تورکمنلرک
عصیان ، موغول والیریه ایلخانلر آراسنده صیق صیق تحمیت ایدن عصیان و تأدیب
حادثه لری ؛ مصر سلطانلرینک انتریکه لری ، سلچوقی پرنسپلرینک رقابتلری زاوالی خلقی
پریشان بر وضعیتده بر اقمشدی . « اولجایتو خدابنده » نک جلوسندن صو کرا تعیین
ایدیلن آناطولی والیرلی زماننده ایسه ، یاواش یاواش محلی بکلرک تشکیل ایدرک موغول

استدلال اولوناماز . مولانا نک «حضرت علی» حقنده کی مشهور مدحیه سندن که حقیقتده مولانا یه عائد
اولمایوب ساده جه بر اثر اسناد اولماسی ده محتملدر - باشلا یرق ، « بز شاه ولایت قولی یز هم علوی یز »
اعترافنده بولونان «غالب دده» یه قدر بو خصوصده برچوق دلیلر ذکر اولونه بیلیرسه ده ، بوندن ،
خلق آراسنده شایع شکلریله مولویک جریانیله بکتاشیلغک عین ماهیتده اولدیغی نتیجه سی اصلا حیقار یلاماز .

تقوٰذی کیتدیگه آزللمش، وایلیخانیلرک انقراضندن سوکرا ایسه آناطولی طوائف ملوکی یوسپوتون سربست و مستقل قانشلردر [۱].

آناطولینک سیاسی واجتماعی تاریخنه تماس ایدهن بو مقدمات ضروریه دن سوکرا یوتون بو حادثاتک تاریخ دینی اعتباریله نه کی نتیجه لر تولید ایتدیکنی آراشدیردم : اساساً کندی ملی دینلرینه مربوط اولوب ادیان سائره حقننده عمومیتله مساهله کار داورانان موغولار [۲]، ایرانده یعنی مسلمان مدنیتک حکمران اولدیغی ساحه ده یرله شنبجه، ییواش یاواش اسلام نفوذینه تابع اولمغه باشلادیلر. ابتدا «تکودار احمد» (۶۸۰-۶۸۳) ک اسلامیتی قبولیله باشلایان بوجریان، «محمودغازان خان» (۶۹۴-۷۰۳) ایله رسمی و عمومی یرماهیت آلدی [۳]. «رشیدالدین» ک افاده سنه کورد ۱۲۹۶ صوک مهارنده «تبریز» ک غربنده

[۱] «دولت ایلیخانیه آناطولیده دولت سلجوقیه یه تابع اولان محللرک جمله سنی اله کچیره مه مشدی. الله ایتدیکی محللر آنقره دن ارض رومه قدر متمد اولوب ملاطیه والبستان دخی جنوباً حدود ایدی. بو حدودک خارجنده کی محللر علی التوالی ضایع ایدلمش، اورالرده برطاقم حکومتچکر ظهور ایتمشدی. یونلر دولت ایلیخانیه تصرفنده اولان محللره تجاوز ایدیورلردی. اک شدید الشکیمه لری قارامان اوغوللری اولوب اولجه یر قاچ دفعه ضبط و موغوللرک قوتنه قارشى ترك ایله دکلری قونییه ده سلطان ابو سعید یهادر خاتک اواخر ایامنه دوغرو قطعاً استقرار بولارق فیما بعد اللرندن قاچیرما مشلردر. بو صورتله حدود ایلیخانیه آقسرائ و قیصریه بلده لری جوارینه قدر کر یله مش ایدی» [نجیب عاصم و محمد عارف، عثمانلی تاریخی، ص ۴۷۵ - ۴۷۶].

[۲] دوسسون، هووورت، قاهون، بارتولد کی مورخلر بو خصوصده متفقدرلر. بو مسئله حقننده شرق منبعلرینک و آوروپالی میسیونرلرک شهادت لرینی ذکر ایتک بزى موضوع اصلیمزدن اوزاقلره سوق ایده چکی جهته، موغول تاریخیه اوغراشانلرجه بر «متعارفه» حکمنده اولان بو حادثه یی قید ایله اکتقا ایدیورز. مع مافیه خاندان حکمداریدن خریستیانلغی قبول ایدن بعض پرنس و یا خاتونلرک تقوٰذیله بعض زمانلرده خریستیانلغه قارشى بویوک بر توجه کوستریلدیکنی ده قید ایده لم. «دوسسون و هووورت» ک موغول تاریخلرنده بو کا عائد مهم تفصیلات واردر [«روبه نس دووال» ک «بطریق ایکنجی ماریابالاها و آذربایجان موغول حکمدارلری» عنوانلی مقاله سی بو خصوصده پک شایان دقتدر: «نورنال آزبایک»، ۱۸۸۹، ج ۱، ص ۳۱۳-۳۵۴. «شابو» نک «اوچنجی ماریابالاها» تاریخی ده شایان دقتدر، پارس ۱۸۹۵].

[۳] «دوسسون» له «هووورت» و «لئون قاهون» و «براون» ک عجم ادبیاتی تاریخنه، «تاریخ و صاف» [ج ۳، ص ۳۲۳]، «تاریخ کزیده» [ص ۵۹۱]، «روضه الصفا» [ج ۵، ص ۱۵۳] مراجعت ایدیکنز. «بناکتی» ده موجود بروایت «غازان» ک - «امیر نوروز» ک دلالتیله - فاصل اسلامیتی قبول ایتدیکنی آکلایر: «بایدو خان» له حرب ایده چکی ائنده، غالبیتی تقدیرنده مسلمان اولاجغنی وعد ایدهن «غازان»، غلبه دن سوکرا، «نوروز» ک تنسییله «بحر آباد» دن مشهور صوفی

کندیسی همچون معظم بر تر به یابد بران «غازان»، بونک اطرافنده برصیرا مؤسسات خیریه وجوده کتیرمشدی که، «وصاف» ه کوره، ۱۳۰۳ یازنده ختام بولان بو مؤسسات میاننده، برتکیه ایله شافعی وحنفیلره مخصوص ایکی مدرسه، بالخاصه نظر دقتمزی جلیه شایاندر [۱]. چونکه بو، «محمودغازان» ک اهل سنت مذهبنه سالک اولمقله برابر درویشلره قارشی ده توجهکار اولدیغنی کوستریور. پروفور «براون»، غازانک اهل بیته محبتنی کوستره ن بعض تأسیسات خیریه سنه و «قاضی نورالله» ک «مجالس المؤمنین» ده کی افاده سنه استناداً، بو حکمدارک شیعیلکه مربوط و متمایل اولدیغنی سویلیورسده، و نائق موجوده نظرآ اونک (شافعی) مذهبنه متمایل اولماسی داها چوق محتملدر [۲]. فی الحقیقه «افلاکی» ده موجود بر روایت، غازانک یاننده «قطب الدین شیرازی»، همام تبریزی، خواجه رشید «ایله برلکده» «شیخ براق» کده موجودیتنی، و «چلی عارف» ک کرک «غازان» کرک زوجہ سی «ایلمر مش خاتون» طرفندن بویوک التفاتلره نائل اولدیغنی آ کلاتمق صورتیله بونی تأیید ایدیور [۳]. «غازان خان» نزدنده کوردیکمز بو معروف شخصیتلردن بالخاصه «شیخ

«سعدالدین حموی» نک اوغلی «سلطان المحدثین صدرالدین ابراهیم» ی دعوت ایدر؛ و اونک دلاتیله اسلامیتی قبول ایدرک اوندن خرقة کبیر [«بناکتی» دن نقلاً «دولت شاه» ه باقکز، ص ۲۱۳ - ۲۱۴]، «بو خرقة» مسئله سی، غازانک متصوفلره قارشی حرمت و محبتنی ده پک اعلا ایضاح ایدر. «سعدالدین حموی» حقنده نفحات ترجمه سنه باقکز [ص ۴۸۵]. «حبيب السیر» ده ایسه «غازان» ایله امرا و اوردوسنک «شیخ نورالدین کیلی» احفادندن «شیخ سعدالدین قنای خواجه خالدی قزوینی» دلاتیله مسلمان اولدقلری و بوشیخک سنی سکسانی متجاوز اولدیغنی حالده ۷۲۸ محرمنده وفات ایتدیکی مسطوردر [ج ۳، جزؤ ۱، ص ۱۲۵].

[۱] بارتولد، رشیدالدین و اثری، روسجه «اسلام عالمی» مجموعه سنک ایلك جزؤنده، ۱۹۱۲ (راغب خلوصی بک طرفندن ترجمه ایدلمشدر). - وصاف تاریخی، بومبای طبعی، ج ۳، ص ۳۸۲ - ۳۸۳.

[۲] ایران ادبیاتی تاریخی، ج ۳، ص ۴۴. - «قاضی نورالله» ک بو خصوصده کی افاده سی بزم ایچون قوتلی بر دلیل تشکیل ایدر.

[۳] افلاکی مناقبنا باقکز، دارالفنون نسخه سی، ورق ۱۶۴ و متعاقب، «افلاکی» یه نظرآ بر آراق «معین الدین پروانه» نک قیصریه ده کی مدرسه سنده تدریس ایله اشتغال ایدن علامه «قطب الدین شیرازی»، شاعر «همام تبریزی» و «خواجه رشید» ایله معاصردر؛ وزیر و مورخ «رشیدالدین» حقنده «بلوشه» نک «موغولار تاریخنه مدخل» عنوانلی اثریله «بارتولد» ک - بونی تنقیداً یازمش اولدیغنی - یوقاریده مذکور مقاله سنه و «براون» ک ادبیات تاریخنه باقکز. «سعدی» شیرازی «ایله بر طاقم ملاطقاتی اولات و ۷۱۳ ده وفات ایدرک تبریزده کی خانقاهنده مدفون بولونان «همام تبریزی» ایچون ایسه دولت شاهه، تاریخ کزیده یه و براونه مراجعت ایدیله بیلیر.

« براق » ، - شیمدی به قدر علم عالمجه هیچ تدقیق ایدیلمش اولماسی اعتباریلهده - نظر دقتمزی جابه شایندر .

معمايه بکزهين بعض کلمات صوفیانه سینه مریدلری طرفندن خصوصی شرحلر یازیلان « براق بابا » ، کندی افاده سینه کوره « صالتوق دده » نك مریدلر ندرکه [۱] ، « صالتوق دده » نك « حاجی بکتاش » ، منسوبیتی دوشونولنججه [۲] اونی ده بابائی درویشلر نندن یعنی یوقاریده روللرینی ایضاح ایتدی کمز تورکمن بابالرنندن عد ایتک بزم ایچون ضروریدر . آخرتی انکار و « حلول » ی تصدیق ایدرک جناب حنک ابتدا « حضرت علی » ایله و صوکر « سلطان اولجایتو خدابنده » ایله اتحاد ایتدیکنی سویلهین و بوتون محرماتی مباح عدایدن بوتورکمن باباسی ، خارجی قیافت اعتباریلهده « آلتای » ده کی تورک شامانلرینی خاطر لایمقددر [۳] . « غازان » و « اولجایتو » زمانلرنده ایران موغوللرینک سراینده مهم بر موقع اشغال ایدرک حتی « افلاکی » نك روایتنه کوره بر طاقم مهم مریدلرده قازاندقن صوکر شامه کلش و اوراده « باحیه » دن اولدیغی آکلا شیلماق ایله ییکی حد شرعیدن متأراً ۷۰۶ او اخرنده اولمشدر [۴] .

[۱] بالخاصه « براق بابا » نك کلماتی تشریحاً یازیلش فارسی بر اثر موجود اولدیغی کبی بونک اونجی عصرده یاپیلمش تورکجه بر ترجمه سی ده ویانه کتبخانه سی یازمه لری میاننده در . ویانه مدرس لرنندن دو ستم « پروفور قره لیتس » ک دلالتی سایه سنده بونک فوطوغرافیا ایله آلتمش بر صورت مستنسخه سی خصوصی کتبخانه مده بولونیور . قریباً « براق بابا » حقنده مفصل بر تدقیق ایله برابر بونادر متنی ده تشریحات لازمه ایله نشر ایتک امیدندیم .

[۲] حاجی بکتاش ولینک کلماتی محتوی فارسی بر رساله ده « صالتوق دده » نك مشارالیه منسوبیتی محرر اولدیغی کبی ، ولایتنامه لرده ده بوکا دائر خیلی ایضاحات واردر . تفصیلات ایچون « حاجی بکتاش ولی » حقنده در دست نشر اولان کتابمه مراجعت ایدیگز .

[۳] شیمدیلك « ایلك متصوفلر » ه باقکمز : ص ۲۳۵ - ؛ داها باشقا تفصیلات « براق بابا » حقنده کی مونوغرافیده در .

[۴] « افلاکی » مناقبه و « ابن حجر » ک « الدرر الکامنه » سنه باقکمز . مع مافیه « ابن حجر » ک بو خصوصه کی ایضاحاتی « عینی » دن چوق فرقلیدر : اوکا کوره « براق » اصلاً طوقات کویلرندن اولوب پدری طوقات امیری و عموجه سی ده معروف بر کاتبدی ؛ اولا تاتار مملکتلرنده شهرت قازانه رق « غازان » ه قدر آدینی دویورمش و کرامتله کوستررک اونک توجه و التفاتی قازانمشدر . مریدلریله بر لکده صقالی مطزوش ، بیقلری مبدول ، اوموزلرنده چوکانلر وقینه ایله بویانمش اینک آشیق کیکلری و آزی دیشلری اولدیغی حاده دولاشوب دورورلردی . اولا رومه و ۷۰۶ ده شامه کلمشدر . « ابن حجر » اونک عبادته ملازمت ایتدیکنی ، مریدلرنن بری بر وقت نمازی ترک ایتسه اوکا جزاء قرق چوکان اوردیروب آقشام ایله یاتسو آراسنده ذکر ترتیب ایتدیکنی ، هیچ برشی بیریکدیرمدیکنی ،

اساساً « اولجايتو » نك زمان سلطنتى بوجنس اعتقادلرك انكشاف وانتشارى ايجون پك مساعددى: مسائل كلاميه به پك زياده مراقلى اولان بويكى حكمدارك سراينده خراساندن ككن حنفى كلاميونى ، وزير « رشيد الدين » باشده اولارق شافعيلىر ، شيعى عقائدنى الزام ايدن عالم موجوددى [۱] . « اولجايتو خداينده » ، « قاضى القضاة خواجه عبدالمملك شافعى » ايله بخارانك حنفى المذهب صدرجهانى آراسنده جريان ايدن شدتلى بر مناقشه نتيجه سنده ، اماميه مذهبنى بويكى مذهبده ترجيح ايتدى ؛ چونكه بويكى عالمدن بى حفيدكى ديكرى شافعيلىكى فناحاله تنقيد ايتمشلردى [۲] . اساساً شيعه ريشى « سيد تاج الدين آوجى » نك نفوذى و تنسيبى سايه سنده سرايه حلول ايدن « شيخ جمال الدين مطهر حلى » نك تاثيريله اماميه مذهبنه قارشى توتلى بر تمايل دويان « خداينده » ايجون بو ابى بروسيله اولدى [۳] .

دائماً چالينير طبخانهسى اولديغنى سويليور . هر حالده بوتون بوايضاحات ، اونك « قائمدرى - حيدرى » زمره سنه ادخال ايديله جكمز بابائيلردن اولديغنى صراحة كوسبرمكده در [تفصيلات «وعينى» له «ابن حجر» آراسنده كى مباينتلك تنقيدى ايجون «براق» حقنده كى تبعا نامه به بائىكز] .

[۳۰] « بارتولد » رشيدالدينك كلامه عائد وجوده كتيرديكى متعدد اثرلى ، حكمدارك بوتماينه اسناد ايديور . « حبيب السير » دهده اونك صحبت علمايه و مسائل شرعيه مباحثه سنه پك زياده اهميت ويرديكى وحتى بونك ايجون برطاقم مؤسسات علميه وجود كتيرديكى مسطوردر [ج ۳ ، جزؤ ۱ ، ص ۱۱۲] . شافعى المذهب اولان « رشيدالدين » كلامه عائد آثارينه یتش متكلمدن تقریضلر آلمشدى ؛ لکن ساطانله برابر خراساندن كلش اولان حنفى كلاجیلرینك شدتلى اعتراضلرینه اوغرايور ایدی [بارتولد ، رشيدالدين واثرى] . ديكر وزير « سعدالدين » ك طرفدارلرینی ايسه اكثریتله شيعيلر تشكيل ايتكده ایدی .

[۳۱] « باب الالباب » ه « ميرزا محمد قزوینی » طرفندن يازيلان تعليقات صيراسنده ، « جهانكشای جوينى » دن نقلاً ، ج ۱ ، ص ۳۳۶ . « بارتولد » ك ديكر بر شرق منبعندن آلديغى معلوماته كوره ، سلطانى شيعيلكه ادخال ايجون پك بسيط بر طرز محاكمه به مراجعت ايتمشلردر : حكمدارلغه عائله حكمدارى به بنموب اولمايان قوماندانلركده كچه بيله جكنى ادعا ايدنلر وارسه بونلرك سنيلره تشبيه اولونه بيله جكنى ، شيعيلرك ايسه « بالخاصه حق وراثته رعایتكار اولدقلىنى » ايلرى سورمشلردر [بارتولد ، عين مقاله] . « روضة الصفا » اونك اهل بيته فرط محبتندن بحث ايتديكى كى ، « حبيب السير » دهده « جنكيز خاندانى ايجنده شيعه اماميه مذهبنى ايلك قبول ايدن حكمدارك او اولديغى » تصريح ايدلمكده در [ج ۳ ، جزؤ ۱ ، ص ۱۰۹] .

[۳۲] اماميه مذهبنى مدافعه ايجون برچوق مهم اثرلر يازان و « منهاج الاستقامه فى اثبات الامامة » سنه « ابن تيميه » طرفندن « منهاج السنه » آدلى رديه يازيلان « شيخ جمال الدين ابى منصور حسن ابن يوسف بن مطهر الحلى » ۷۲۶ ده وفات ايتمشلردر [كشف الظنون ، ج ۲ ، ص ۳۵۲ ، بولاق طبعى] . « حبيب السير » ه نظراً « اولجايتو » نك شيعه اماميه مذهبنى قبولى بونك تاثيريله در [ج ۳ ، جزؤ ۱ ،

بناءً عليه سرایده کی شیعی محافلی حکمدارک التفتات واعتمادینه مظهر اولدیغی کی ، مسکوکات اوزرینه « لا اله الا لله محمد رسول الله » دن باشقا « علی ولی لله » یازلمغه و امام معصوملرک اسملری ده آریجه نقش اولونمغه باشلادی [۱] . حکمدارک اتخاذا ایتدیگی بوسیاست مذهبییه ، «الموت» ک و ایراندکی سائر اسماعیلی قلعه لرینک موغوللر طرفندن تخریبنی متعاقب اطرافه یایلان « اسماعیلییه » داعیلرینک پروپاغاندا لرینه و تورکمن بابالرینک نشر ایتدکلی اساسلره ده پک مساعده بر زمین انکشاف حاضر لامشدی . بناءً علیه یالکمز « سلطانیه » شهرنده دکل ایران موغوللرینک حکمران اولدقلری بوتون ساحه لرده ، اهل سنت عقائدینه مغایر اساسلر نشر بله مشغول درویشلر ، بابالر چوغالدی . سکزنجی عصرده آناطولی و ایراند انکشاف

ص ۱۱۲] . حالبوکه «تحفة اثناعشریه» مؤلفی ، سلطانک روضة اثناعشریه دن «سید تاج الدین» ک تشویقیله شیعه امامیه مذهبنی قبول ایتدیکنی ، بوذاتک «ابن مطهر حلی» کی باشلیجه امامیه علماسنی سلطانک اطرافه طویلادیغنی و بومؤلفک یازدیغنی مختلف اثرلرک امامیه مذهبنی تعمیم مقصدیله وجوده کلدیکنی سویله مکده در [هند طبعی ، ص ۲۱] ؛ کذلک «براون» ده عجم ادبیاتی تاریخنده «اولجایتو» نک تشیعنی بو «تاج الدین» م اسناد ایدیور [ج ۳ ، ص ۵۰] که ، بویکی روایت ده اودوری شبهه سنزیک ای بیلن «حمدالله مستوفی» یه استناد ایتمکده در [تاریخ کزیده ، براون طبعی ، ص ۵۹۷] . فی الحقیقه بو «تاج الدین» ، اولجایتونک دیگر وزیر «سعد الدین» ک باشلیجه طرفدارانندن اولدیغی جهته ۷۱۱ ده اعدام اولونان « پیشوای اهل شیعه » و غلاتدن « سید تاج الدین آوجی » در [بلوشه ، موغوللر تاریخنه مدخل ، ص ۱۵] . بویکی روایت بربریه پک کوزل قابل تألیفدر .

[۱] روضة الصفا ، ج ۵ ، ص ۱۶۹ ؛ - حیب السیر ، ج ۳ ، جزؤ ۱ ، ص ۱۰۹ . - «بارتولد» بومسکوکاته استناداً «اولجایتو» نک تشیع تاریخی میلادی ۱۳۱۰ دن اعتبار ایدیور . فی الحقیقه «اولجایتو» نک موزة هایونده «علی ولی الله» جمله سنی و امام اسملرینی محتوی اک اسکی سکسی ۷۱۰ (میلادی ۱۳۱۰) تاریخلی اولوب تبریزده باصیلمشدر [مبارک غالب ، مسکوکات اسلامیه قاتالوغی ، قسم ثالث ، ص ۶۹] . خیرالله افندی «اولجایتو» نک ۷۱۶ ده - که ۷۱۰ اولاجقدر - غلاة شیعه مذهبنه سالک اولوب شیخینک جسد مبارکلرینی چیقاروب احراق مقصدیله عسکریوللادیغنی و «ملک الناصر» ک بوکا مانع اولدیغنی اهمیتله قید ایدیور [ج ۳ ، ص ۶] ، که «افلاکی» ده موجود بر روایت بونی قسماً تأیید ایتمکده در : آناطولیده «اولجایتو» نک تشیمی و حضرت «ابوبکر» ک جسد مبارکنی چیقارمق ایچون مدینه یه آدام یوللادیغنی شایع اولیور و «سلطان ولد» بوکا مانع اولارق خاقانی اهل سنت مذهبنه ارجاع مقصدیله ۷۱۵ ده «چلبی عارف» ی کونده ریور ؛ لکن او ۷۱۶ ده بایبورده کلدیکی زمان حکمدارک وفاتی خبر آلیور [هوآر ، ژورنال آزباتیک ، ۱۹۲۲ نیسان - حزیران ، ص ۳۱۳] . بزه کوره «اولجایتو» نک تشیمی آناطولیده بو قدر کچ دیولمش اولاماز ؛ چلیینک مقصد اعزامی ، صرف حضرت «ابوبکر» ه قارشنی بر حره تسزلکی منع مقصدینه معطوفدی .

ايدەرك دو قوزنجى عصرده مهم سياسى نتيجه لر دو غوران بر چوق مذهبي جريانلر ك بودوردن استفادة ايتديكى محققدر [۱].

ايرانده كى موغول خانلرينك شوكت و سطوت اعتباريله صوكنجيسى عدايده بيله جكمز « ابوسعيد » زماننده [۷۱۶-۷۳۶] ده علمايه و صوفيله قارشى حرمت و رعائتده قصور ايديلمه مكه برابر [۲] ، « اولجايتو » دورنده شيعيلكك انتشارى ايجون كو-تريان غيرتلردن اثر قالمامشدى ؛ سكه لردن علويكك تمايلاتى كوستره ن شيلر قالديرلديغى كى ، ديكر خلفايه قارشى ده ابراز حرمتده قصور ايديلميوردي [۳]. عدل و رافئيله بوتون ايران خلعتنى تسخير ايدن و حيت اسلاميه سى على العموم مورخلر جه مصدق بولونان بو حكمدارك ، « تحفة اثنا عشرية » مؤلفنك ادعاسى و جهله ، سنيدكه توجهى پك زياده محسوسدر [۴]. « علاء الدوله سمنانى » ،

[۱] « ابن بطوطه » اولجايتونك تشيى حقنده اوزون بر حكايه نقل ايدەرك بونك « جمال الدين بن مطهر حلى » نك تاثيريله اولديغنى آكلاتدقن صوكر ، بو حكمدارك مؤخرأ ناصل بوندن واز چديكى حقنده ده بر منقبه نقل ايدرسه ده ، « خدا بنده » نك قبل التشيع كافر اولديغنى ده ادعا ايدن بوسياحك روايتى اصلا شايان اعتماد دكلدر [ابن بطوطه ترجمه سى ، ج ۱ ، ص ۲۲۰ - ۲۲۲] . بو عصرده آناطولى ، ايران و شمالى سوريه ده باطنيه جريانك درجه و سعتى حقنده « ايلك متصوفلر » ه مراجعت ص ۲۳۱] . « اولجايتو » حقنده « سيوفى » نك مقاله سنه ده باقكز [ژورنال آزيانيك ، ۱۸۹۶ ، ايكنجى جلد ، ص ۳۳۱] . « تحفة اثنا عشرية » مؤلفى ده ، موغول استيلاسنك شيعى عقائدينى ممالك اسلاميه ده تعميم ايتديكى فكرنده در : « هجرى بشيوز تاريخنده اكثر شيعى فرقه لرى مصر ، شام ، عراق عرب و عجم ، آذربايجان ، فارس و خراسانده منتشردى ؛ وقتا كه موغول استيلاسى وقوعه كلدى ، بونلر مملكتلرندن فرار ايله اطرافه ، اوزاق مملكتلره ياييلدیلر و بو عقائد اورالرده شايع اولدى » [ص ۱۹] . مع مافيه ينه عين مؤلف ، بو استيلا نتيجه سنه بر چوق شيعى فرقه لرينك اورته دن قالدیغنى ، و ميدانده بر قسم غلاة و باطنيه ايله زيديه و اماميه اثنا عشرية قالدیغنى سويليور . [۲] [۷۲۲ ده وفات ايدن « شيخ شرف الدين طويل قزوينى » حقنده « حبيب السير » مؤلفنك و يردىكى معلوماته باقكز [ج ۳ ، جزؤ ۱ ، ص ۱۲۵] .

[۳] مسكوكات ايلخانيه قاتالوغلرينه مراجعت .

[۴] « ابوسعيد » ك وفاتى اوزرينه ايران خلعتنك كوسترديكى الم و تاثيرى « دولت شاه » بلكه ده بر آز وبالغەلى بر صورتده تصوير ايدر . « خواجه سلمان » ك بومناستله سويله ديكي مرثيه پك مشهوردر [دولت شاه ، ص ۲۲۷-۲۲۸] . « تحفة اثنا عشرية » يه نظراً ، « اولجايتو » نك وفاتى اوزرينه يرينه كچن « ابوسعيد » رفضدن رجوع و اصل سنت علماسنك ارشاديله سنيدكى قبول ايله روافضى سرايدن چيقاردى ؛ « حلى » تکرار « حله » يه عودت ايتديكى كى سائر شيعى ارکانى ده اورته دن چكيدیلر [ص ۲۲] . مؤلفنك بو حادثه يى ۷۱۰ تاريخنده كوستره سى صريح بر ياكليشدر ؛ چونكه اولجايتونك وفاتى ۷۱۶ ده در [.

«عبدالرزاق کاشی» کبی [۱] مهم صوفیلر یتشدیردن بودورده ، عراق عجم ، ایران و آذربایجان ساحه لرینک وضعیت مذهبییه لری حقنده اولدقجه صریح معلوما تمز وارددر: «حمدالله مستوفی» - نک و یردیکی بومعلوماته کورده ، مذکور ساحه لرده ا کثرتله «شافعیه» و «امامیه اثنا عشریه» مذهب لرینک شایع بولوندیغنی ، حنفیلرکله باطنیه عقائدینک کوچوک براقلیت آراسینده موجودیتنی آکلایوروز . [۲] مع مافییه بو دورلرده ، «شیعه امامیه» نک اسکیدن بری اولدقجه قوتلی بولوندیغنی و ساجوقیلرله خوارزمیلرک سنیلک سیاستی قارشیدینده اوزون مدت صاقلاندقن صوکراموغول استیلاسی اوزرینه - بالخاصه «اولجایتو» زماننده - کمال جرأت و سربستیه باش قالدیردیغنی بوساحه لرده ، ایین ایچین برطاقم حرکات مذهبییه حاضر لاندیگرکه ، «ابوسعید» ک وفاتی تعقیب ایدن آنارشی دورلرنده بونک خارجی تظاهراتی ده کورده جکیز . آنجاق بوندن اول ، ایران موغول لرینک تحت تابعیتده بولوندیغنی صیراده شرقی و مرکزی آناطولینک ناصل بروضعیتده اولدیغنی ، وبالخاصه ، غربی آناطولیده تشکل و سرعتله انکشاف ایدن عثمانلی دولتک نه کبی دینی عامللردن استفاده ایتدیکنی ایضاحه چالیشه لم .

[۱] بونلر حقنده تفحاته باقکیز .

[۲] «نزهة القلوب» ک بو خصوصده یردیکی معلوماتی خلاصه جمع ایده لم : ری ، رامین ، اشکوره ، دیلمان ، طوالش ، خرکان ، خستجان ، اوه ، رودبار ، پشکل دره ، قم ، کاشان ، تفرش ، زواره ، فراهان ، نهاوند ، جرجان ساحه لری شیعی . - قزوین ، اهر ، زنجان ، ساوه ، طارمین ، کاغذکنان ، مزدقان ، تیرک ، جربادقان ، درکزین ، تومان یزد ، تبریز ، اوجان ، اردبیل . آهر ، کنبر ، دهخوارقان ، نخچوان ، کشتاسف ، شیراز ، کوار ، بشاور ، جبل جیلویه ، دابند ، خوراشاه ، اروکازری ، اسفزار خلقی شافعی . - سجاس ، سهرورد ، مراغه ، تیلان ، خوزستان ، خواب اهالیسی حنفی . - سلماس ، ارمیه ، اشنویه ، سراو ، هرات اهالیسی سنی ، لکن شافعی و یا حنفی اولدقلری غیر مصرح . - بو ایضاحاتدن استدللال اولوندیغنه کوره بو عصرده «الموت» حوالیسینده یعنی «رودبار» ده اسکی باطنیه اعتقادلری حکمفرما اولمقده ایدی ؛ صوکرامثلا «ساوه» خلقی شافعی اولمقله برابر ، کویلر کاملاً اثنا عشریه دن ایدی ؛ «طالقان» اهالیسی سنیلک ادعاسینده بولونمقله برابر داها زیاده باطنیه یمتایل بولونیوردی ؛ ساوچبلاق کوچبه لری ، هیچ برمذهبله مقید اولمادقلری کبی ، «شاهرود» خلقی ده شافعی کسومه سی آلتنده کذلک هیچ برمذهبله مقید کللردی . «همدان» ده معتزله و مشبهه عقائدی موقع رغبتده ایدی . شیراز ، تبریز کبی بویوک شهرلرده مختلف مذاهب و عقائده سالک انسانلر بولونیوردی . «اولجایتو» نک بنا ایتدیکی «سلطانیه» شهری ، پای تخت اولمق اعتباریله هرملت و مذهبیه منسوب انسانلرله مالامال اولدیغنی جهتله مذهبجه بارز برسیا کویستره میوردی [نزهة القلوب ، کوی لوستره نچ طبعی ، ۱۹۱۵] .

ایلخانیلر زماننده آناطولی اداره سی یوقاریده قسماً سویله دیکمز کی پک بویوک برتدنتب ایچنده بولونیوردی . «اولجایتو» نك جلوسندن صوکرآ تشکیل ایدیان آناطولی والیدیکی ، اداره ملکیه یی آز چوق انتظام آلتنه آلدی . بالخاصه «محمودغازان» ك اسلامیتی قبولندن و «اولجایتو-ابوسعید» زمانلرنده اسلامیتی دولت دینی اولارق ادیان سائر ددن امتیازلی برحاله قویان یکی نظاماتك تطبیق وتأسیدن صوکرآ ، آناطولیده کی مسلمانلرک موقعی ده اسکینندن شبه سز چوق داها مساعد بر شکل آمشدر [۱] . لکن بوتون بونلره رغماً سیاسی وعسکری آنارشی بر تورلو نتیجه لنه میوردی . «اولجایتو» نك تعیین ایتدیکی والی «امیر ایرنجین» او جلرده کی تورکمن قبیله لرینک و اداره مرکزیه نك ضعفندن بالاسنفاده طرف طرف توره بن متغلبه نك عصیانلری تسکینه موفق اولامایه رق ، مالی واداری شدتلی ، ظالمانه تدبیرلرله اداره مصاحته چالیشیوردی . حالبوکه اونندن اول «محمودغازان» زماننده بر مدت آناطولی رأس اداره سنده بولونان و «سلطان ولد» مرید اولان «آیدشقاویین» ، سنی الاعتقاد صمیمی بر مسلمان اولدیغی جهته ، آناطولی یی بویوک برحلم و عدالتله اداره ایتمش و صقالنک سیرکلیکنندن دولایی خلق آراسنده «کوسه پیغمبر» لقبی آمشدی [۲] . ظلم و اعتسافیه معروف اولان «امیر ایرنجین» کلنجه ، «افلاکی» ده موجود معنیدار بر منقبه بونک هنوز اسلامیتی قبول ایتمه مش بتپرست بر موغول اولدیغی کوسه تریبور [۳] .

آناطولیده ایلخانیلرک نفوذی - قیسه بر مدت ایچون - لایقیله تأسیس ایددرک متغلبه یه

[۱] موغوللرک هریرده اولدیغی کی آناطولیده ده تطبیق ایتدکری اداره طرزی چوق بوزوق و مسلم نلره قارشی چوق ظالمانه ایدی . غازانک و موغول امراسنک اسلامیتی قبولندن صوکرآ وبالخاصه «ابوسعید» ك زماننده ، اساسات اسلامیه نك تأثیری آلتنده اسکی خشونت قسماً زائل اولدی .

[۲] «افلاکی» واوندن نقلاً قله مان هوآر، ژورنال آزیاتیک، ۱۹۲۲، ص ۳۱۲ - خیرالله افندی تاریخنده واوندن نقلاً نجیب عاصم و عارف بکرک اثرنده «امیر ارتنا» یه بولقبک ویریلدیکی مصر حدر .

[۳] «امیر ایرنجین» خصوصی بر مصاحبه اثناسنده «سلطان ولد» موغول یخشیلرینک قرق معبودک موجودیاتی ادعا ایتدکری نی سویله مش ، و مشارالیه ، موغول امیرینک اعتقادینی - اونو رنجیده ایتیه جک بر شکلده تصحیح ایچون - بسیط فقط مقنع بر جواب ماهرانه بولمشدی [افلاکی واوندن نقلاً هوآر، عین مقاله ، ص ۳۱۲] .

حدلىرىنى بىلدىردىن ۋاۋج قىيىلەلرېنە قىدر ادارە مركزىزىنەك مېبوعىتىنى طانىستان يكانە ۋالى «سلطان ابوسعيد» ك اميرالامراسى «امير چوبان» ك اوغلى «دمير طاش» بك در. مؤخرأ مېبوعنە تىصيان ايدەرك برچوق حادىتلردن صكرا مصرە قاچان ۋ «ابوسعيد» ك الماسىيە اورادە ۷۲۸ دە اعدام ايدىلن «دمير طاش»، عادل، متدين وعزمكار برواليدى [۱] مې متصوفلرە قارشى پك زيادە خىرخواە داورانىور وحنى بعض عصيانلرى تسكين ايجون اونلرك نفوذ معنويىسندن استفادە يولى بىليوردى [۲]. ايلخانيلرك صوك آناطولى ۋالىسى اولان «شىخ حسن كىر جلايرى» نك عراق ۋ آذربايجانده «ايلكانىيە» دولتى قورمەسندن صوكرا، شرقى آناطولى حاكىمىتى «ارتنا» خانداننە وديكر ساحەلردە ايسەباشدە «قارامان اوغوللرى» اولق اوزرە بر طاقم كوچوك توركمن بلكلكلرېنە انتقال ايتمشدر كە، ايشتە بونلردن بالخاصە بردانەسنىك يعنى عثمانلى امارتىك تاريخ انكشافى تديق، آناطولىنىك سىياسى ودىنى تاريخى تنوير ايجون ضرورىدر [۳].

عثمانلى سلطنتىك مبادى تاسسى و عثمانلى توركلرىنىك اتنولوژىسى مسئلهلرى، «هاممەر» دن باشلايدىق «پروفسور مارقوۋارت»، ۋ «باينغەر» ۋ قىدر اسكى يىكى برچوق شرق و غرب مدققلرېنە موضوع تديق اولماسنە رغماً، هنوز مجهول ۋ افسانەلرلە مالا مال بولونىور. نجيب عاصم و عارف بلكرك تاريخندە بومسائل حقندە نىسبەً اك اطرافلى معلوماتە تصادف اولونور.

[۱] «افلاكى» يە باقىكنز .

[۲] «افلاكى» يە نظراً او جلردەكى بعض عصيان حركىتلرېنى مصلحانە بر صورتدە تسكين ايجون «چلبى عارف» ى كوندرمىشى . موسيو «هوآر» بونى معين برتورك قىيىلەسى ظن ايدىيور كە، طبيعى دوغرو دكلدر [ژورنال آزياتىك، عين مقالە، ص ۳۱۴]؛ بوندىن مقصد، سرحدلردە ياشايان مختلف توركمن عشيرتلردن - افلاكىدە هر نەدنىسە اسمى تصرىح ايدىلەين - هرهانكى برىدر . مقدا مستشرق «ادغار بلوشە» دە عين صورتلە «اۋج» كلىسىنى معين برتورك عشيرتىك عنوانى ظن ايتمشدى [«كالم الدين» ك حلب تاريخى ترجمەسى، ص ۱۰۷] .

[۳] سلچوقيلرك صوك تذبذب دورلرلە بو مختلف توركمن بلكلكلرى حقندە اك اىي و طوپلو معلومات نجيب عاصم و عارف بلكرك عثمانلى تاريخندە در . خايل ادھم، عارف، توحيد بلكرك تاريخ انجمنى مجموعەسندە ۋ «ژ. ه. مورتمان» ك اسلام آنسىقلوپەديسندەكى مقالات مختلفەلرى دە شايان استفادە در . صوك سنەلردەكى بوتون بومساعىيە رغماً، هنوز بوتوركمن امارتلىرىك تاريخى يازىلىش عد اولوناماز. آناطولى تاريخىك تنورى ايجون بوتديققائە بويوك احتياج وارددر. «كوى لوسترەنج» ك مشهور اثرندە اسلاملر دورندە آناطولى جغرافىاي تاريخىسنە حصر ايدىلىش اولان مباحث، آرتق اسكىمشدر .

رسهده ، هنوز وثائق موجوده نك كفايتسز لىكندن دولايي ، اوده قناعت بخش بر ماهيتهده صاييلا ماز . بر طرفدن بيزانس و نائقنك كفايتسز لىكى ديكر جهتهدن ايلك عثمانلى وقايعنامه لر ينك اولدقجه مؤخر دورلرده وداها زياده شفاهى روايتلره استناداً يازيلش بولونماسى كى ايكي سببه ، صوكر اكي وقعه نويسلرك غيرت تحريفكارانه لرى ده علاوه اولوتجه ، ايشك درجه مغلقيبتي حقنده بر فكر ايد بنيله بيلير [۱] . مع مافيه الدهكى و نائقه كوره ، عثمانليرك « قاي » لره دكل آنولوژى اعتباريله اونلردن بلهك تماماً آيرى اولان اوغوز بويلرندن « قاي : قيغ » لره منسوب اولدقلى و هجرى يدنجى عصر اساسنده سلجوقى حكمدار لرى طرفدن بيزانس سرحدلرينه اقامه ايديلدكلى محققدر [۲] . آنجاق بر چوق مورخلرجه بونلرك كيمه پك مهم بر عشيرت ويا مجموعه

[۱] اك اسكى عثمانلى وقايعنامهسى اولارق شاعر « احمدى » نك « اسكندر نامه » سنده عثمانلير حقنده ويردىكى معلومات ايله [نجيب عاصم ، تاريخ انجمنى مجموعهسى ، صايى ۱] ، فاتح دورى ريجالندن « شكر الله » ك « بهجة التواريخ » ي الده بولونيور [بومؤلف حقنده ويانه عثمانلى تاريخى مجموعه سندهكى مقاله مزه مراجعت] . بونلردن ماعدا « احمدى » نك قاردهشى « حمزوى » نك بر تاريخى اولديغنى « على » خبر ويرهك حتى بوندن بعض نقلردهده بولونيور سدهده [كنه الاخبار ، ج ۵ ، ص ۹۴] بو اثر شيمدى يه قدر اله كچمه مشدر . ينه « على » ييلديرم و موسى چلبى وقعه لر نده « جامع المكنونات » آدى ديكر بر تاريخندن ده نقلرده بولونمقده دركه [ج ۵ ، ص ۹۴ و ۱۴۰] بوده معلوم دكلدر [نجيب عاصم بك « جامع المكنونات » ي « حمزوى » نك اولمق اوزره قيد ايدىيور سدهده ياكليشدر ؛ « على » نك افادهسى عرض ايتديكمز شكلدهدر] . بودورلره عائد اولان « يخشى فقيه » ك اثريله [عاشق پاشا زاده يه بائكز] اندرون تاريخى صاحبي عطا بكك و « تاريخ نوپيدا » مؤلفى « شهرى زاده سعيد افندى » نك مأخذلى مياننده بولونان « اوروج بك تاريخى » ده مع الاسف الده بولونيور [عطا بك اثرينك اوچنجى جلدنده بوتاريخك عثمان واورخان دورلرني احتوا ايتديكنى يازار سدهده دوغرو دكلدر ؛ « شهرى زاده » اونك ييلديرم بايزيدك جلوسنه قدر ضبط وقايع ايتديكنى سويلر . بناء عليه بوذاتك سايمان چلبى بندكانندن اولان « اوروج بك » اولديغى حقنده نجيب عاصم بكك كوسترديكى تردهده سبب قالماقدهدر : تاريخ انجمنى مجموعهسى ، صايى ۱ ، ص ۴۲] . « پروفوسور كيزه » نك عثمانلى تاريخنك يازيلى منبعلرني سكزنجى عصر ك نصفنه قدر ارجاع ايمهسى يوقاريكى مسرو - داتمزه تايد ايدجكى وجهله بزم نقطه نظر مزهده مطابقدر [قريباً بو مسئله حقنده آيرى بر تدقيقنامه نشر ايتك اميدنده يز] .

[۲] « مارقووات » ، « قانون مسعودى ، جامع الحكايات عوفى » و بوضو كنجيدن عيناً اقتباسده بولونان « بهجة التواريخ » كى منبعلره استناداً « قاي » لر حقنده معلومات و ير مكدده و بونلرى « قاي » لرله عين شى عدايتكدهدر [Abh. d. ges. d. Wiss. Göttingen, phil. hist. Kl., NF, XIII. Bd. Nr.] . مارقووارتك بوروايتنى ذكر ايله برابر ، « رشيد الدين » ك اوغوز قبيله لر ينك باشنده قيد ايتديكى قايلرى ماصل اولوبده « البيرونى » نك قيرغيزوودوقوز اوغوزلرك شرقنده كوسترديكنى محتاج تأمل بولان موسيو

عشار عد ایدیلرک غربی آناطولینک آنولوژی ولسان تاریخنده بونلرک نفوذ و تأثیرلرینک آرانمسی بوجه تماماً معناسزدر [۱]؛ چونکه ساچوقیلر زماننده سائر اوغوزلر میاننده « قای » - لردن ده مهم کتلهلر آناطولی ساحهسنه کیش اولدیغی کی، « ارطغرول » ک و « عثمان » ک معیتندهده، مهاجرت یوللری اوزرنده راستلادقلری مختلف تورک عنصرلری و اوچلره کلهرک کندیلرینه التحاق ایدن کیمسهلر موجوددی [۲]. آرتق مثبت دلیللره مستند بو ایضاحاتدن سوکرا، عثمانلی سلطنتی آنولوژی اعتباریله خصوصاً اوصافه مالک بویه ک برعشیرتک مهاجرتندن دوغمش تلی اتمه نیک نادر معناسز اولدیغی تبیین ایتمش، و عثمانلی دولتینک تشکیله آناطولینک قومی ولسانی سیاستده همان هیج برتبدل حصوله کله دیکی آکلاشیامش اولیورکه، علمک حال حاضرنده بونی مهم برقا زانج عد ایده بیلیرز .

عثمانلی دولتینک تأسسنده دینی عامللرک بویوک بر موقعی اولدیغی، وقایعنامه لری دولدیران برطاقم منقبه لر، خارانه آمیز و تنالی رؤیالر سایه سنده قولایجه کندینی کوستریبور . لکن بو عامللری آری آری تدقیق ایدهرک هپسنک درجه تأثیراتی مثبت بر شکلده کوستره بیلیمک

« په للیو » [ژورنال آزیاتیک، ۱۹۲۰ نیسان - حزیران، ص ۱۳۶] بو یاکلیشلی قسماً حس ایتمکه برابر صریح صورتده آکلا یاماشدر . حالبوکه اوغوز بویلرندن اولان « قای : قیغ » لرک یوقاریده ذکر ایدیلن « قای » لردن تماماً آری اولدیغی « دیوان لغات ترک » ک صراحت قطعیه سنه استناداً « ایلک متصوفلر » ده تشریح ایتمشدک [ص ۱۴۶] . او یله آکلاشیایورکه « قای » و « قای » امللری آراسنده کی مشابهت، آلمان مستشرقنی شاشیرتمشدر .

[۱] پروفیسور « ژول نه مهت »، « مارقو وارت » ک، « قون » لرله علاقه قومیه سنی ادعا ایتدیکی « قای » لری « قایلر » عدایده رک، عثمانلی تورکجه سیله قومانجه آراسنده کی قرابتدن بحث ایتمشدر [ZDM G, Bd. 75, S. 278, 1921]. « مارقو وارت » ک ادعاسنی تملندن ییقان یوقاریکی ایضاحاتدن سوکرا، طبیعی بوتقطه نظر مدافعه ایدیله مر. یالکیز، قومانلرله اوغوزلر آراسنده کی لسانی مشابهتلر حقنده « دیوان لغات » ه استناداً « ایلک متصوفلر » ده قیصه جه معلومات ویرمشدک [ص ۱۵۶، ۱۵۷] . — بو معلومات « بر وقه لمان » ک عینی منبعدن استفاده ایدهرک « کوروشی چوما » مجموعه سنک برنجی نومروسنده ویردیکی ایضاحاتدن داها فضله در [. بو اعتباریله « ژول نه مهت » ک بحث ایتدیکی حادثه لسانیه دوغرو اولابیلیر، یالکیز بونک عوامل تاریخیه سنی تصحیح ایتک کافیدر .

[۲] اوغوز تورکمنلرینک تاریخی لایقیله تدقیق ایدنلرجه بوغایت طبیعی بر حادثه در. سلچوقیلرک ایلک ظهور و انتشارلری حادثه سی، سائر تورکمن بکلکری کی عثمانلی امارتنک ایلک صفحات تشکیلی حقنده ده آرزوق واضح بر فکر ویره بیلیر. « بابینغه ر » بومسئله بی حتی « توری یوزفه » قدر اولسون وضوحله [ملی تبیلر، صای ۴، تورک دیلی یادکارلری] آکلا یاماشدر . حالبوکه بو دوره عائد تاریخی معلوماتی نک ضعیف اولان ماجار آقاده میسیه نی ده بو خصوصده صریح بر فکره مالک دکلدی .

ايچون ، اولاً ، بوسلطنتك اصل محيط تشكىلى اولان « اوج » لرك ناسلى برحالت معنويه ده بولونديغنى آكلامه من لازمدر: داتما برچوق مشاق ومهالكه ملامال بزانس سرحدلرنده اوتوران كوچه توركن عشيرتلى ، چولوق چوجوقلى وسورولريله برابر، آناطولى ي ايلك دفعه استيلا ايدن دددلى كى خشين بر اوردو حياتى كچريوردى . عرب وعجم حرثلرندن مقتبس ظاهرى برجلا آلتنده ، اسكى مى قهرمانلق عنعنلىرى ، قوبوز چالان اوزانلىر ، توركن بابالىر هب موجوددى . صوفى شاعر « عاشق پاشا » نك يك كوزم برتعبيرى وجهله بو « آلپ ارنلىر » دورى يعنى داستانى حيات ، موغول واليرىنك امر وتهديدلرينه او قدر آلديرمايان اوجلرده دوام ايدىوردى [۱]. بوساحلرده باشليجه حاكم اولان ، دىنى حسله قهرمانلق حسلىرىدى ؛ اكثر متله تصوفى شكللر آلتنده تجلى وانكشاف ايدن بودىنى حسيات ، فعال آناطولى توركلرنى تكيه لرده ويامسجدلرده قاپاتهرق اجتماعى بنه يى فلجه اوغراناجق برشكلده اولامازدى . فعال وجنكجو توركلرنك حيات دنيه سنى اداره ايدن توركن بابالىر ، بوتون بو صوفيلرك منقبه لرنده عموميتله كوزه چاريدىغى وجهله ، « جهاد » ايله مشغول درويشلىردى: تحته قايجلرله كافر لردقارشى حرب ايدن ، بر آووج مرید ايله بيكلرجه دشمنى ازن ، قلعه لر آلان ، قيليچ قوتيله كفر ديارنده اسلاميتى نشر وتعميم ايدن بوجاهد تورك صوفيلريله ، تكيه لرده ساكن ومجمد برحيات انزوا كچيردن عرب وعجم متصوفلىرى آراسنده شنبه سزكه بك بارز بويوك برفرق واردر [۲]. فى الحقيقه اسكى وقايعنامه لر مزده « ارطوغرول » و « عثمان » اسناد اولونان تمثالى رؤيالر ؛ « آبدال قومرال » ، « آبدال موسى » ، « كييكلى بابا » كى تحته قيليچلرله غزالرى اسكى منقبه نامه لرى دولدوران توركن بابالرينه قارشى ايلك حاكم دارلر مركز كوستردكلرى التفاتلر ، ياپدير دقلىرى تكيه لر ، ايشته ، هب

[۱] آناطولينك بو دورده كى حيات دنيه واديه سنك ماهيتنى آكلامق ايچون « ايلك متصوفلر » باقكز [يديجى مبحث] . « آلپلق » ك ماهيتى حقنده معلومات ينه اوراده در .

[۲] « شقايق » ده ، « تاج التواريخ » ده ، « كلدسته بليغ » ده حماست منقبه لرى صحيفه لر دولدوران بوجاهد توركن بابالرينه « صارى صالتوق » اى بر نمونه در . « حاجى بكتاش ولى » نك مشهور ولايتنامه سندن بابالرك اسلاميتى نشر ايچون ناصل فعال بررول اوينادقلىرى قولايجه استدلال اولونيور . ابتدا جنس ومذهب فرقنه باقمسزىن برچوق مریدلى اطرافنه طويلان يوبابالر ، یرلى خلقى مسلمان ايتك ايچون بويوك بر مشكلاته اوغراميورلردى ؛ بونلرك اك مهملرى حقنده مؤخرأ منقبه لر تشكىل ايتش ، مزارلى اوزرينه تربلر وتكيه لر بنا اولونمشدر . « بكتاشياق تاريخى » نده يوكا عائد اوزون تفصيلات واردر .

سرحدلرده کی بوصوفیانه - قهرمانانه حسیاتک محصولیدر [۱]. عاشق پاشا زاده نیک «روم ابدالرنی» و سائر برطاقم تاریخی و دینی منبعلرک یسه «خراسان ارنلری» عنوان عمومیدی آلتنده ذکر ایتدکاری بودرویشلر، اسکی «بابائی» بقیه لرندن باشقا برشی دکلدر [۲]. آناطولی خلقنک «فقیه» دن غلط اولارق «فاقی» لقبی ویردکاری جاهل کوی خواجه لرندن بوسبوتون آری بر ذهنیتله و تورکمن عنعنه لرینه صادق قالارق اسلامیتک چوق بسیط، کلفتسز بر شیکلی سرحدلرده و یکی ضبط اولونان مملکتلر خاکی آراسنده قوتله یایان بوبابالر، ابدالراساساً آناطولینک هر گوشه سنه یایلمشلر، وبالخاصه، متشرعلرک نفوذندن اک چوق آزاده قالان او جلره کلوب یرلشمشلردی. بونلرک عمومیتله - او صیراده عادتا بر تورک مملکتی حالی آلمش اولان - «خراسان» دن کلدکاری ظن ایددزک هپسینی «ایرانی الاصل» تاقی ایتمک شبهه سزکه دوغرو دکلدر [۳]. مسائیل اعتقادیه اینجه لکلرینی ادراک ایدمه جه جک اسی

[۱] بورؤیالر حقنده «ادریس، نشری. کمال پاشا زاده، الخ...» کبی یازمه لرله، «سعدالدین»، «جامع الدول ترجمه سی» کبی باصمه لره و «هاممه ر»ه بافکمز. «آبدال موسی»، «آبدال قومرال»، «کییکلی بابا» حقنده ده بوتاریخلرله کلدسته بلیغه و شقایق ترجمه سنه مراجعت. «آبدال موسی» ایله مریدی «قایغوسز ابدال» حقنده خصوصی کتبخانه مزده اسکی ومهم بر مناقب مجموعه سی بولوندیغی کبی، «کییکلی بابا» حقنده ده اخیراً باب عالیده تصنیف اولونان وثائق قدیمه میاننده پک مهم بر منقبه پارچه سنه تصادف ایدیشدر. «بکتاشیاق تاریخی» نه عیناً درج ایتدیکم بو پارچه دن، سلطان اورخانک بابایه قارشی حسیات توجه کارانه سی، آپ ارنلردن اولان بابانک عین زمانده «شیاد حمزه» قبیلندن مانیلر یازان برخاق شاعری اولدیغی، شراب ایچمکله مألوف بولوندیغی، اصلاً آذربایجاندن کلدیکی آکلاشیلیمور. بونلر و بوکبی سائر اسکی بابالر حقنده تفصیلات «بکتاشیاق تاریخی» نده در.

[۲] «خراسان ارنلری» نک معناسی حقنده یوقاریده ایضاحات و یرمشدک [ص ۴۹]. «عاشق پاشا زاده»، آناطولیده «غازیان روم، اخیان روم، ابدالان روم، باجیان روم» نامیله درت طائفه دن بحث ایدیورکه، بوراده کی «ابدالر»، «قلندری - حیدری» زمره سنه منسوب عد ایدمه بیله جکمز «بابائی - بکتاشی» درویشلرندن باشقا برشی اولاماز. بکتاشیاق تاریخنه عائد اسکی منابعده بونلر الفاظ مترادفه دندر. بو خصوصده کی دلائل و تفصیلات ایچون «بکتاشیاق تاریخی» نه مراجعت ایدیکنز.

[۳] خراسان ارنلری یالکنز خراساندن کلکش دکلردی؛ ایچلرنده باشقه ساحه لر دن کلنلر اولدیغی کبی، آناطولی توزکلرندن ده پک چوق واردی. بوندن باشقا، بوتعبیری معنای جغرافیسیله آلسهق بیله بونلری «بابینغه ر» ک و سائر برطاقم مدققلرک ظن ایتدیکی کبی «ایرانی» عد ایتمک دوغرو دکلدر. پک اسکیدن بری تورک کتله لرینه جلوه گاه اولان وبالخاصه اوغوز استیلارینه اوغرایان «خراسان» ده کی «قطب الدین حیدر» و مریدلری اکثریت عظیمه اعتباریله توزکلردن اولدیغی کبی، سکننجی عصرده بوراده کوچیه اوغوز عشیرت لرینه و سائر توزکلره تصادف ایدیوروز [جیب السیر،

و بسیط تورکمن ریسلرندن باشقا برشی اولمایان [۱] ایلاک حکمدار لرمن، بر طرفدن بوتورکمن بابالرینی جلب و جذبہ چالیشیرکن، دیگر طرفدن ده قصبه لرده کی « فاقی » لری، « اخیلر » تشکیلاتنه منسوب باشلیجه رجالی الده ایدرک اونلرک یاردیمندن استفاده ایدیورلردی : « شیخ ادبالی » نک اخیلردن اولماسی قویاً محتمل اولدیغی کبی، عثمان و اورخانک جنک آزقاداشلری آراسنده بر چوق اخیلر واردی [۲]. « اورخان » دورنده عثمانلی بکلکی لایقیه توسع و انکشاف ایدرک آز چوق منتظم اداره تشکیلاتی وجوده کترلدکن صوکررا، یاواش یاواش آناطولینک بویوک مرکز لرندن وحقی اوزاق اسلام مملکتلرندن قوشوب کان « حنفی المذهب » علما تدریجاً بویوک بر اهمیت آلمش، قصبه لرده منتظم مدرسه لر آچیلدش،

ج ۳، جزؤ ۲، ص ۷۷؛ نکارستان غفاری، الخ...]. خراسان اتنولوژیسی حقنده یاپیلاجق تاریخی برتدقیق، بو مدعایی بوسبوتون تأیید ایده جکدر.

[۱] « عثمان » و « اورخان » حقنده بوتون تاریخلرمنک افاداتی بونی مؤیددر. عثمان غازی، « ادبالی » و « طورسون فقیه » کبی فقیه و درویشلرک دینی نصایحنه اتباع ایتدیگی کبی، « اورخان » ده کندی ساحه حکومتنه هر طرفدن قوشوب کان « چاندارلی خلیل، داود قیصری » کبی حنفی علماسنک وقاردهشی « علاءالدین » ک رهبر لکیله حرکت ایدیوردی [بوعلما حقنده شقایق ترجمه سنه و محمد عارف بکک ادبیات فاکولته سی مجموعه سنده کی مقاله سنه باقکنز، ص ۱]. « داود قیصری » سلیمان پاشا و سلطان اورخان ناملرینه علوم مختلفه دن باحث عربجه بر اثر بیله یازمشدی [کتبخانه عمومی، ۲۸۸ نومروده]. بوسیرالرده آناطولیده کی تورکمن بکلرینک همان قسم اعظمی امی انسانلردی؛ لکن، پک آراسننلاردن صرف نظر، علمایه و درویشلره اکرام و احترامده اصلا تصور ایتیورلردی؛ بالخاصه تورکمن بابالری بونلرک نزدنده پک زیاده مظهر توقیر اولیوردی [تفصیلات ایچون « افلاکی » یه و « ابن بطوطه » یه باقکنز]. مع مافیله « نوله ده که » دن « باینغهر » ه قدر، طاشیدقلری اسکی تورک اسملرینه باقارق عثمانیلرک پک مؤخر زمانلرده اسلامیتی قبول ایتدکلری حقنده کی ظن و بویخصوصده درمیان ایدیلمن فرضیه لر تاریخا هییچ بر اساسه استناد ایتدیریله مره ملی عنعنه لرینه مربوط اولان تورکلر آراسنده، اسلامیتک لایقیله تأسسندن صوکراده، اسکی تورک اسملرینه دائماً تصادف اولونمشدر. بالخاصه عشیرت طرز حیاتنک اسکی عنعنه لری ادامه خصوصنده کی رولنی ده اونوتما مالیدر. مثلاً سکزننجی عصر تورکمنلرنده قادینلر اسکی عنعنه یه اتباعاً تستره رعایت ایتدکلری حالده [ابن بطوطه یه مراجعت]، « قونیه » کبی اسکی سلچوقی مرکز لرنده مؤخرأ تشکل ایدن شهر عنعنه سی، قادینلرک - حتی شیخلرینک یاننده بیله - تستره رعایت ایتهلرینی استلزام ایدیوردی [افلاکی].

[۲] ایلاک دورلردن باحث تاریخی منبعلره باقکنز. اخیلک تشکیلاتی اصناف جماعتلری اوزرینه استناد ایتکلر برابر سائر صنوف خلقی ده کندی سینه سنه آلدیغندن اونلرک مظاهرتی اولمه دن اداره امور قابل دکلدی. آناطولی تاریخنده اخیلرک سیاسی و دینی بویوک روللری حقنده تفصیلات، بونلر حقنده کی اثر مزده در.

خلاصه اداره مرکزی قوتندکجه اخیلرک و تورکن بالرینک سیاسی اهمیتلری آزالارق بوکامقابل « اهل سنت » عقائدی و نظریات صوفیه لرینی اواساساتله - ولو ظاهرأ اولسون - تألیف ایده بیان صوفیلر تحکمه باشلامشدر . « مراد اول » زماننده بیله اولدجه محسوس اولان بوجریان ، مؤخرأ « ییلدیرم بایزید » زماننده معظم برسرای حیاتی انکشاف ایتدکن صوکر ا بوسبوتون تظاهر ایتدی که ، آشاغیده ایضاح ایده جکمز وجهله ، بوغایت طبیعی بر حادثه در .

عثمانلی دولتک وبالحاصه بودولتک عصر لرحه صاغلام براس-تتادکاهی اولان یکچیری اوجاغنک تأسسیله اک فضله علاقه دار بر طریق ده « بکتاشلیق » درکه ، آناطولی تاریخ دینسنک شهره سز اک مراقلی واک شایان اهمیت بر فصلانی تشکیل ایدن بو طریقته « حاجی بکتاش ولی » نک شخصیتی حقنده بوراده - ووجملاً اولسون - ایضاحات ویرمک مجبوریتنده یز . « یاقوب ، براون ، هوآر ، کبی قیمتلی مستشرقلرک بوتون غیرتله رینه رغماً شیمدی یه قدر برتورلو حل ایده مه دکلری بومعمای تاریخی حقنده مستقل ومفصل بر جلد حاضر لادیغمز جهته [۱] ، شیمدیلک بوراده تدقیقاتمزک باشلیجه نتیجه لرینی قید وایضاح ایله اکتفا ایده جکمز . یوقاریده سویله دیکمز وجهله ، یدنجی عصرده آناطولی بی قاپلایان « بابائی » خلیفه لرینک اک معروفی اولان « حاجی بکتاش ولی » خراسانی برتورک اولوب ، « قلندری - حیدری » طریقتلرندن همان تامیله فرقه سز یکی بر طریقتهک پیشواسی صایلمش ، و او دور مشایخنه اتباعاً وجوده کتیردیکی عربجه مقالات صوفیانه « سعدالدین ، ادلی

[۱] « یاقوب » بکتاشلیق حقنده کی ایکی معروف اثرنده [۱۹۰۸ و ۱۹۰۹] ، « براون » « further notes » نده [انکلیر آسیا جمعیتی مجموعه سی ، ۱۹۰۷] ، « هوآر » حروفیلک متلرینه یازدیغی مقدمه ده [۱۹۰۹] ، « چودی » اسلام آنسیقلوپه دیسنده ، « کاشف الاسرار » و « مرآة المقاصد » وسائر بوکبی اثرله بوخصوصده عمومیتله یا کلیش معلومات ویرن بعض منابع تاریخیه استناد ایدره رک آناطولی تاریخ دینیسی حقنده داها عمیق تدقیقاته کیریشمه دکلرندن ، ویردکلری معلومات واستنباط ایتدکلری نتیجه لر همان کاملاً یا کلیشدر . علی العموم اسلام دینیاتی اعتباریله فوق العاده اهمیتلی اولان بوساحده ، بوذکر ایتدیکمز منابعه اعتماد واستناد ایدن « غولذیه ر » ک اسلامیت حقنده کی فلاسیق اثرنده [فرانسه ترجمه سی ، کوتنه ر ، ۱۹۲۰] ، « ماسینیون » ک « حلاج » حقنده کی قیمتلی جلدلرنده ، « مینورسکی » نک « علی اللهیلر » حقنده کی رساله سنده [پارس ، ۱۹۲۱] ، « دانون » ک ژورنال آزیاتیکده منتشر بعض مقاله لرنده ، « باینغه ر » ک « بدرالدین » حنده کی کتابیله « آناطولیده اسلامیت » مقاله سنده « بکتاشلیق » و « حاجی بکتاش » حقنده ویریلن معلومات ، بواعتبار ایله کاملاً محتاج تصحیح بولونیور .

بر مریدی طرفدن نثراً تورکجه یه ترجمه اولوندیغی کبی سکزنجی عصر صوکنده ده «خطیب اوغلو» طرفدن عربجه دن تورکجه یه نظاماً نقل ایدیلشدن [۱]. بر طرفدن بومهم اثرک موخودیتی، دیگر طرفدن بعض حنایق تاریخیه یی ده احتوا ایدن ماقبنامه سنک اسکیلدیکی، مشارالیهک «أسیس طریقه قادر اولامایه جق بر مجذوب اولدیغی» حقننده مورخ «عاشق پاشا زاده» نك لغرض واقع اولان افاده سنی چور و تمکده، وبالنتیجه، بکتاشیلغک تأسسی حقننده «پروفیسور یاقوب» ی تصحیحاً «ایلك متصوفلر» ده ایلری سور دیکمز نقطه نظری ده تماماً دیکشدر مکده در [۲].

سلسله طریقتی «قطب الدین حیدر، لقمان سرخسی، احمد یسوی» کی اعاضمه ایصال ایدن و علوم اسلامیه ده کی وقوفی هر تورلوشبه دن آزاده به لوانان بو عالم بابائی شیخک اثر لر نده، [۱] مناقب مجموعه لری بو خصوصده صریحدر. اوراده «سعد الدین» ک بعض تورکجه منظومه لرینه ده تصادف اولونور. حاجی بکتاشک بو عربجه رساله سنک اصلنه تصادف ایده هه دک. تورکجه منشور ترجمه سی مطبوع اولدیغی کبی، خصوصی کتبخانه مزده بونک اسکی بر یازمه سی ده موجوددر. بورساله یی عربجه دن ترجمه ایتدیکنی سویله مک صورتیه مناقب مجموعه لر نده کی افاده یی تأیید ایدن «خطیب اوغلی» نك اثرینه کلنجه، ۸۱۲ تاریخنده یازیلش اولان بو منظوم کتابک بر نسخه سی امنیت عمومیه کتبخانه سنده در. لسان و ادبیات تاریخی اعتباریه قیمت مخصوصه یی حائر اولان بو کتابک بکتاشیلق تاریخی اعتباریه باشلیجه اهمیتی «حاجی بکتاش ولی» مقالاتنک یدنجی و سکزنجی عصر لر اثناسنده موجودیت و شهرتی کوستره سی و «ولایتنامه» یی تأیید ایله مه سی اعتباریه در. «بها سعید» بک، مؤخرأ یانان «تیره» کتبخانه سنده حاجی بکتاشه عائد بر «تفسیر فاتحه» ایله «مقالات اربعین» موجود اولدیغی و حاجی بکتاش قریه سنده کی درکاهک میدان اوی کتبخانه سنده ده اوتوز قرق سنه اول یکی عثمانلی لهجه سیله یازیلش دیگر بر «مقالات اربعین» نسخه مستنسخه سنه تصادف ایتدیکنی روایت ایدیور. حاجی بکتاشک کلماتی حاوی فارسی اسانیه یازیلش دیگر مهم برساله ده خصوصی بر کتبخانه مزده در. پک یاتینده «بکتاشیاق تاریخی» نه مدخل اولق اوزره «حاجی بکتاش» حقننده کی بوتدقیقاتمزی نشر ایده جکمز. [پشته کتبخانه سنده موجود ۸۲۹ ده یازیلش «فرحنامه» آدلی بر اثرینک بعض پارچه لری پروفیسور «ژول نه مهت» طرفدن مهم لسانی تدقیقاتله نشر ایدیلن بو اسکی عثمانلی شاعری حقننده شقایق ترجمه سنه باقکمز: ج ۱، ص ۱۱۵. «ژول نه مهت» بونک ترجمه حالی «قاموس الاعلام» دن اقتباس ایده رک شقایقه مراجعت ایله مه مشدر: [Le monde oriental, 1919. P. 146-184].

[۲] عاشق پاشا زاده، ص ۲۰۵. «ایلك متصوفلر» ی یازدیغم اثنا ده، «حاجی بکتاش» حقننده صوکرالده ایتدیکم و ثائقه مالک اولامادیغم جهته «عاشق پاشا زاده» نك بو افاده سنه آلدانمش، ویالکمز، بکتاشیلغک تأسسی و «حاجی بکتاش» ک زمانی حقننده «یاقوب» و «چودی» نك ایلری سور دکلری فرضیه یی بر آرز تصحیح ایله مشدم. اوزماندن بری آناطولی تاریخ دینسی حقننده متمادیاً اجرا ایتدیکم تدقیقات نتیجه سنده، بکتاشیلغک طرز تأسسی وانکشافی حقننده برچوق یکی نتیجه لر آله ایتدم که، بونلرک خلاصه سی بو مقاله ده مندر جدر. بناء عایه «ایلك متصوفلر» ده بکتاشیاق حقننده ایلری سورولن مطالعاتک بو مقاله مزه کوره تصحیحی ایجاب ایدر.

کندیسنه تقدم ايدن صوفيلرک آثارندن او قدر بارز بر درجده آریلاجق بویوک خصوصیتلر یوقدر؛ یالکیز «اون ایکی امامه اقرار»ی، «تولی» و «تبری»نی توصیه ایتمک صورتیه «شیعه اثنا عشریه» تمایلاتی بارز صورتده کوسترمکدهدر .

آنجا، ایلک سالکلره مخصوص بویکی اثرلرک عمومیتله exotérique یعنی ظاهری برماهیتده اولدینی وهیچ رزمان منتهیلره مخصوص تعایات باطنیه بی احتوا ایتیه چکی ده نظر دن قاجیر امامه لیدر. قیافت خارجه لری اعتباریله «قلندری»- حیدری، درویشلرینی بک زیاده خاطر لایان بکتاشیلرک، عقائد اساسیه اعتباریله ده- بابائیلرکی - اونلرله عین دائره یه ادخال اولونمه لری ایجاب ایدر [۱]. «حاجی بکتاش ولی» نک «عثمان غازی» ایله مناسبتی حقیقده- کی بکتاشی مناقب نامه لرده موجود بر طاقم روایتلرک مؤخرأ اویدوروندیغی پک طبیعی اولدینی کی [۲]، «یکچریلر» ک ایلمک احداننده مشارالیهک خیر دعا ایتدیکی روایت مشهورده سی ده حقایق تاریخیه ایله اصلا قابل تالیف اولمایان اسکی بر افسانه در [۳]. مورخ «عاشق پاشازاده» نک

[۱] قلندریه حقیقده کی کتابمزمده بوکا دائر مفصل معلومات وهتعدد وثائق مندرجدر . بربریله نیک قوتلی علاقه لری بولونان بومختلف زمره لر، مؤخرأ بربریله او قدر قاریشمشدرکه ، عثمانلی مؤلف لرده «قلندری» حیدری، ابدال، بکتاشی «تعبیرلری عادتاً مترادف اولارق استعمال ایدیلدک باشلامشدر . [۲] ولایتنامه یه مراجعت . (۱۱۹۷) ده وفات ایدن اسکدارلی «هاشم بابا» ، «عناقای مشرق» عنوانلی اثرنده ، عثمان غازی یه «حاجی بکتاش ولی» طرفندن قوشاق قوشاتیلدیغنی و «اخی اورن» ایله «اده بالی» نک ده بوصیراده حاضر بولونهرق «اخی اورن»ک بر قلیج قوشاتدیغنی ، «اده بالی» نک ده قیزینی نکاح ایتدیکنی واساساً عثمانک اولجه بونی رؤیاده کورمش اولدیغنی اوزون اوزون آکلایر [خصوصی کتبخانه مزده کی ایکی یازمه نسخه دن] . تاریخ ایله منقبه نک فرقی آ کلایمان بعضیلری ، حاجی بکتاشک عثمان ایله ملاقاتنه بونی بر دلیل اتخاذا ایتک ایستیورلر سده ، استخراجات جغریه سیله معروف اولان هاشم بابانک یوروایتی اصلا جدی تلقی اولوناماز .

[۳] ایلک مورخلر مرکز همان عمومیتله قبول ایتدکلری بویا کلیش روایت ، «هاممه ر» دن «هوآر»ه قدر آوروپا علماسی آراسنده ده حالا شایعدر . نته کیم «ماسینیون» ، حلاجیه عائد اثرنده بکتاشیلغنی «۷۳۷» ده سلطانلر طرفندن خرستیان چوقولرینی اسلاملاشدیرمق ایچون تأسیس ایدیلش بر طریقت اولارق قبول ایتکده در [دوقوزنجی مبحث ، ص ۴۲۹] . «حاجی بکتاش» حقیقده کی مونوغرافیمزده برچوق متلره استناداً تحلیل وایضاح ایتدیکمز وجهله ، بعضیلرینک «اورخان» حتی بعضیلرینک ده «مراد اول» زمانه نسبت ایتدکلری بو حادثه نک هیچ اصلی یوقدر ؛ چونکه ، «ایلک متصوفلر» ده کوستردیکمز وجهله ، حاجی بکتاشک وفاتی بوندن چوق اولدر . بومسئله ده «عاشق پاشازاده» طرفندن ایلری سورولن نقطه نظر- که «حاجی بکتاشک آل عثماندن کیمسه ایله ملاقات ایتدیکی» طرزنده در - اک زیاده شایان قبولدر . تفصیلات ایچون مذکور مونوغرافیمزه مراجعت . یاقوب ، بر اون ، باینغره ، تاریخ عسکری مؤلفی جواد پاشا بومسئله ده تمامیه آلدانمشلردر .

بو خصوصده کی صریح افادہ سی ، و نائق موجودہ ایله پک ابی تاید ایتمکده درہ « عثمان ، و « اورخان ، دور لرندہ کی متمادی سرحد حربلرینہ اشتراک ایدن تورکمن بابالری یا خود تعبیردیگراہ « روم ابداللری » [۱] ، همان عمومیتله « حاجی بکتاش ولی » مرید لرندن اولدقلری جهتله ، « یکچیری » اوجاغنک حین تأسیسندہ اونک خاطرہ سیله تبرک اولوندیغی ، و صوگرا ، بونک تاریخی بر واقعه شکلندہ آغز لرده دولاشرق نہایت تثبیت ایدلدیکی آ کلاشیلور [۲] . فقط ہرنہ اولورسہ اولسون ، یکچیری لکک تأسیسندہ بکتاشیلقلہ اخیلکک پک مہم روللری اولدیغی صراحتہ کوزہ چارمقدہ در [۳] . فی الحقیقہ بوسیرالردہ آناطولینک بویوک بر ساحہ سنی دولاشان « ابن بطوطہ » بو « فتوت » تشکیلاتنک اہمیت و قوتی و ماہیت مجردانہ سنی لایققلہ ایضاح ایتمککہ برابر ، عین زماندہ ، آناطولینک وضعیت دینیہ سی اعتباریلہ پک مہم بعض معلومات دہ ویریورکہ ، ابی وقوتلی بر تنقیدہ معروض بر اقلیمق شرطیلہ بوندن پک اعلا استفادہ ایدیلہ بیلیر . بوسوک قیدی علاوہ دن متصد مز ، صافدل اسلام سیاحتک مثلاً اخیلکک ماہیت باطنیہ سی حقندہ - پک طبیعی اولارق - ہیچ بر فکر ایدینہ مہمش اولماسی ، صوگرا ، اثرندہ « آناطولیده ارباب رفض و بدعت بولونمادیغی » بولندہ کی یا کلیش حکملرہ و عجلہ تعمیلرہ تصادف ایدیلہ سی اعتباریلہ در [۴] . بوقسہ مختلف تورکمن بکلرینک طرز حباتی ، آناطولی شہر لرینک اودوردہ کی اقتصادی واجتماعی حالی ، تورکمن عنعنہ لری غایت ابی تصویر ایدیلشدہ .

سکزنجی عصرده آناطولینک وضعیت دینیہ سنی کویسترن بویوک خلاصہ بی اکیال ایچون عثمانیلردن باشقا تورکمن امارت لرندہ عین وضعیت مذہبیہ نک موجود اولدیغی ، بویوک مرکز لرده مولوی لکک و « مولانا - سلطان ولد » تأثیراتنک پک زیادہ نافذ بولوندیغی [۵] ،

[۱] شقایق ترجمہ سنہ ، مناقب کتابلرینہ ، اولیا چلبی سیاحتنامہ سنہ مراجعت . یکچیری لکک بکتاشیلغی ، عاشق پاشازادہ « نک افادہ سی وجہلہ یالکز « آبدال موسی » یہ دکل ، اوردودہ کی سائر « بابائی - بکتاشی » درویشلریندہ اسناد ایدہ بیلیر . کذلک « ماسینیون » ک افادہ سی وجہلہ ، بونک یکی مہتدی لری اسلامیتہ ایصیندیرمق خصوصندہ قوتلی بر رول اوینادیغی دہ قبول اولونہ بیلیر .

[۲] بونک زمان تثبیتی حقندہ کی ملاحظاتمز مذکور مونوغرافیدہ در .

[۳] تفصیلات ایچون عین اثرہ مراجعت . کذلک : باینغہر ، آناطولیده اسلامیت ، ص ۱۹۹

[۴] « ابن بطوطہ » نک بوقییل یا کلیش مشاہدہ لرینی و آلدانمہ سنک اسبانی « اینک متصوفلر » دہ

کویسترمشدک : ص ۲۳۴

[۵] « افلاکی » ایله « ثاقب ددہ » سفینہ سنہ وبالخاصہ دردست نشر اولان « مولوی لکک تاریخنک

منبعلری » مقالہ مزہ مراجعت .

«کاشهری»، «عاشق پاشاه»، «الوان چلی» [۱]، کبی ساعرا لکله ده معروف شیخلره تصادف ایدیلدیکنی تصوف جریانک حتی بالذات شیخلری شکایتیه مجبور ایده جک درجه ده [۲]، مفرطله شدیکنی علما و شعرانک بیله بو بویوک نفوذدن کندیلمی قورتازامادقلرینی علاوه ایدلم [۳]. بو عصر اثناسنده بعض بویوک صوفیلرک نفوذیه شرقدن آناطولی به «خلوتیلک» طریقتنک ادخال ایدیلدیکنی [۴] و «رفاعیلک» کینه بوساحه ده اولدقجه تأسس و تعمیم ایلهدیکنی [۵] ده سویلر سده، بوجمل لوحه بی ا کمال ایتمش اولورزه. خلاصه، هجری سکنزنجی عصر اثناسنده آناطولی، متمادیاً، آنولوژی اعتبارله تورکله شمش و دین اعتبارله ده اسلاملاشمش؛ برطرفدن صوفیانه جریانلرک تأثیریه بالخاصه کوچبه تورکمن عشیرتلری آراسنده شیعی و باطنی

[۱] بونلر حقنده «ایلیک متصوفلر» ه باقکنز، یدنجی مبحث.

[۲] «کاشهری» کندی زماننده کی اخیلردن و شیخلردن شکایت ایدهرک بونلرک آداب قنوت و طریقندن غافل اولدقلرینی تلفله آکلایر [منطق الطیر ترجمه سنده]. حالبوکه کندیسی، دباغلرک پیری عد ایدیلن مشهور «اخى اورن» ک قیر شهرنده کی زاویه سنده پوست نشین ایدی [لمظات].

[۳] مثلاً اورخان دوری اعظم علماسندن «داود قیصری» نک «فصوص» ه شرح یازدیغنی خاطر لاته لم.

[۴] سکنزنجی عصردن باشلایه رق دو قوزنجی و اونجی عصرده آناطولیده و شروانده بویوک بر موقع قازانان خلوتیلک حقنده «دویون و قویولانی» نک اثرلنده [les confréries religieuses musulmanes, Alger, 1897, chap. IX] و «لوشاتیه» ده [les confréries musulmanes de Hédjaz, 1887, p. 43] ایضاحات و ارسه ده کافی دکدر. «لامعی» نک نفحات ترجمه سنده [ج ۲، ص ۵۷۱ و متعاقب]، «طرائق الحقایق» ده [ج ۲، ص ۱۶۳]، «شقایق ترجمه سی» نده [ج ۲، ص ۶۲] و بالخاصه «حریری زاده» نک قاموسنده ایجه معلومات اولدیغنی کبی «محمود حلوی» نک «لمظات» نده ده پک مهم معلومات واردر. «لمظات» ه کوره، آناطولیده خلوتیلکی ایلیک دفعه تعمیم ایدن، مؤسس طریقت «ابراهیم زاهد کیلانی» خلیفه لرندن اولوب روم دیارینی ارشاده مأموراً «نیکده» یه کلن و «تپه ویران» ده زاویه و جامع یاپارق ۷۰۸ ده وفات ایدن «اخى یوسف خلوتی» در [لمظات، کتبخانه عمومی یازمه سی]. «پیر عمر خلوتی» ایله «اخى میرم خلوتی» ده بونک تعمینه خدمت ایتشلردر [خلوتیلر حقنده تفصیلات و اخیلره بونلر آراسنده کی روابطه متعلق ایضاحات اخیلره عائد اثرمزده در. «خلوتیه» حقنده مفصل معلومات آماق ایسته ینلر شو اثره مراجعت ایده ییلیرلر: صادق وجدانی، طومار طرق علیه دن خلوتیلک، ۱۳۳۸].

[۵] رفاعی درویشلری داها «جلال الدین رومی» نک حیاتنده آناطولی به زمره لرله کلیورلر، و کوستردکلری برطاقم خوارقله خلقک حس تجسس و حرمتنی تحریک ایلیورلردی [تفصیلات ایچون «افلاکی» یه وهو آره باقکنز، ژورنال آزیاتیک، ۱۹۲۲، ص ۳۱۲]. «ابن بطوطه»، متعاقب عصرده، «ازمیر» ده، «برغمه» ده، «صونیس» ده رفاعی تکیه لرینه تصادف ایدهرک بونلر حقنده ایضاحات ویرمشدر [ایلیک متصوفلر، ص ۲۲۸].

اعتقاد لری اسکسی کی قوتله دوام ایدوب دورور کن، دیگر طرفدن، بویوک مرکز لرده «سنیلک» بر شکل رسمی المش و حتی علما ایله بر قسم صوفیون آراسنده بر اتلاف و آهنگ بیله تقریر ایتمشدر. مع مافیله کوچیه تور کمنلر آراسنده حکمران اولان «بابائی-بکتاشی» جریانیله، مرکزی قوتلرک سیاست مدافعه و التزام ایتدکری «سنیلک» آراسنده بر مجادله، یاواش یاواش تمامیه ضروری بر حال آلیوردی. هجری سکزنجی عصر صوکلر نده ایرانده تحدث یدن بعض مهم مذهبی جریانلرک غربه دوغروکلرک آناطولیده اساساً موجود باطنی جریانلرله بر لشمه سی و متعاقباً «تیمورلنک» استیلا سنک بوساحده تولید ایتدیکی اوبویوک مادی و معنوی آنارشیدن بالاستفاده دینی-سیاسی بر قیام شکلنده میدان آتیلمه سی، دو قوزنجی و اونجی عصر لری باشدن باشه دولدوران قانلی بر جدال مذهبنک باشلانجی اولمشدرکه، بونک شرقدن کن عوامل جدیده سنی لایقوله تدقیق و تفحص ایچون کوزلر منزی سکزنجی عصر اثناسنده ایران و آذربایجان ساحه لرینه چویرمک مجبور ایتنده یز.

۶

«ابو سعید بهادر خان» ک وفاتندن تیموز ایمپراطور لنگنک تأسسنه قدر کچن یاریم عصره یاقین بر زمان، ایران و عراق و آذربایجان ایچون پک مشئوم و فلاکتلی بر آنارشی دوره سیدر. «چوبانیلر» ک، «آل مظفر» ک، «سربداران» ک، «کرت» لرک، وداها سائر بر چوق محلی سلاله لرک و امرانک داخلی و خارجی مجادله لر یله کچن بو دورک - تاریخ سیاسی نقطه نظرندن - بسیط بر خلاصه سنی یایمق بیله بزی موضوع عمزدن ایچجه اوزاقلره کوتوره بیلیر. بناء عالیله بودور حقنده اسلام تاریخلر نده مفصلاً تصادف ایدیله جک ایضاحاتی ترک ایله [۱]، یالکز تاریخ دینی اعتبار یله حائز اهمیت حادثه لرک تشریح یله اکتفا ایده جکز. اولجه ده سویله دیکمز وجهله، عقیده اساسیه لرینی «امامت» مسئله سی تشکیل ایتدیکی جهتهله دائماً سیاسی برغایه استهداف ایدن «باطنیه» تشکیلاتی، یا اداره مرکزیه لره صوقولوب «اولجایتو» دورنده اولدیغی کی اونی کندیلرینه مال ایتمکه، یا خود بونی یا پامادقلری تقدیرده، اونک ضعفندن

[۱] بو دور حادثات تاریخیه سی حقنده تفصیلات ایچون «مطلع السعدین سمرقندی، زبدة التواریخ

حافظ ابرو، طفرنامه شرف الدین، روضه الصفا، حیب السیر، جامع الدول، جنابی» کی عمومی

منبعلره مراجعت اولونه بیلیر.

بالاستفاده، مساعد محیط لرده بر طاقم عصیه نکار حرکات کرده بولونمغه تشبث ایدیورلردی [۱].
بناءً علیه «ایلیخانیلر» ایمپراطور لغنک سقوطیله برابر بوتون بوساحه لرده شایان دقت بعضی
دی - سیاسی حرکاتر تصادف ایدیلمه سی پک طبیعیدرکه ، بونلرک کوکارینی شبهه سز
ماضیده آرامق و تأثیر لرینی ایسه اکیزیده مستقبل دورلرده مطالعه ایتک ضروریدر .

«اولجایتو» دن اول و صوگرا ایلیخانیلر ساحه سننده سنیدلکک دولتجه مظهر حمایه اولماسنه
رغمماً ، مثلاً «نزاری قهستانی» کبی اسماعیلیه پروپاگاندا سیله معروف شاعر لرده [۲] ، حتی
موفقیتیه نتیجه له نه مین بعض شیعی حرکاتنه [۳] تصادف ایدیلمه سی ، ایران و آذربایجانک
متفرق ساحه لرنده - گاه قوت سز گاه کثیف - کتله لر حالنده یا شایان شیعی و باطنی زمیره لرینک

[۱] «قره مهر» و «وهله اوزهن» ک اسکی اولقله برابر عادتاً قلاسیق برماهیت آلمش اولان
معروف اثر لرینه باقکز . «تحفة اثنا عشریه» مؤلفی شیعی و باطنیلرک پروپاگاندا فعالیت لرینک درجه سی
وبونک اسبابی حقنده اوزون ایضاحات ویرمکده در [ص ۱۹] .

[۲] باطنیه عقائدینه دائماً ملجأ اولان [دولت شاه، ص ۶۴] «قهستان» حوالیسنده یتیشن و «دستور
نامه» آدلی اثری پک شهرت قازانان بوشاعر، جهانده «سماع ، باده ، شاهد» دن باشقابرشی آرامادیغنی
اعتراف ایدن سربست فکری برزند ذوقپرست ایدی . «دولت شاه» ، اونی بعضیلرینک عارف و موحد
وبعضیلرینک ده «اسماعیلی» عد ایتدکلرینی ، سوزلرنده شیوه می پرستی و آداب معاشرت و مستی موجود
اولقله برابر حقایق و معارفده تصادف ایدلیکنی ، سوزلرندن مرد حکیم و صاحب تحقیق اولدیغنی
مستبان اولوب حقنده سوء نظر بسلمه مک افترا اولدیغنی و مع مافیله شرعاً ممنوع برطاقم کستاخلقلرکده
لسانندن آراصیرا صدور ایتدیکنی صاف دلانه آکلاتیور [ص ۲۳۳] . تیموریلردن «سلطان ابوالقاسم بابر» ک
بر استفسارینه قارشی ، شیخ الشیوخ «صدرالدین محمد الرواسی» بوشاعرک اثرلری محصول ضلالت
و بدعت اولدیغنی سویله مشدی . اساساً «نزاری» مخلصنی آلمه سی ، بالذات دولت شاهکده اعترافی وجهله ،
اسماعیلی خلیفه لرندن «نزار» ه انتسابی کوسترمک ایچوندی [ص ۲۳۳] . «اشیره نکدر» بونک
وفاتی ۷۲۰ ده کوستردیکی کبی [ادوار براون ، ایران ادبیاتی تاریخی، ج ۳، ص ۱۵۵] ، «شیخ
سعدی» له مصاحبتنی بیلدیره ن «جمع النصح» محرری ده بوکا مخالف اولارق ۶۹۵ تاریخی ویریور
[ج ۱، ص ۶۰۷] .

[۳] «غولذیه هر» بو حرکاته بر مثال اولق اوزره ، «سبکی طبقاتی» نه استناداً میلادی
اون دردنجی عصرده فارسده وقوعه کلن بر تشبثی قید ایدیور : بو دورده «فارس» ده شیعیلکک
رسمی مذهب اولارق قبولنه تشبث ایدلیکی حالده ، «شیراز» قاضی القضاتی اولوب ۷۳۶ ده شیرازده
۹۴ یاشنده وفات ایدن «مجدالدین ابو ابراهیم التیمی شیرازی البالی» نک مخالفتی نتیجه سننده بو تشبث
نتیجه له نه مشدی [غولذیه هر ، ص ۲۹۹ - سبکی طبقاتی ، ج ۶ ، ص ۸۳] . «سبکی» هر نه قدر بو
تشبثک زمانی بیلدیره میورسه ده ، بونک فارس حاکمی «مظفر» زماننده و «اولجایتو» نک تشیعی
متعاقب اولماسی پک محتملدر . او اثناده شیراز و فارس خلقنک اکثریت مطلقه اعتباریله شافعی اولماسی
بو تشبثک موفقیتله نتیجه لئه سنه مانع اولمشدر .

فعالیتته قطعی بر دلیدر. « ابوسعید بهادر خان » دن صو کرا « طغا تیمور » ک « مشهد » ده بر طاقم انشآت خیریه ده بولونماسی [۱] اصلا بویله رشیدی تأثیرینه عطف ایدیله مز؛ چونکه « آل مظفر » زماننده ، بر طرفدن ینه « مشهد » ده انشا آتده بولونولمقله برابر ، دیگر طرفدن ده ، مصرده کی عباسی خلیفه سنک « امیر المؤمنین » طاینمه سی [۲] صورتیله داها زیاده « سنیلک » تمایلات و تأثیراتی اظهار ایدیلوردی . « قاضی عضد » ، « علامه تفتازانی » کبی سنی المذهب علمانک « فارس » و « قبیچاق » حکمدار لری زدندمه پک بویوک اعتباری اولدیفی کبی [۳] ، ینه قبیچاق حکمداری « جانی بیگ خان » ، آذربایجان حکمداری « اشرف چوبانی » نک ظلمندن فرار ایدن « شیخ الاسلام بردعی » نک مؤثر بر موعظه سی اوزرینه ، « اشرف » ه هجومه محو و بریشان ایدمک درجه ده علما و مشایخه حرمت ایدیوردی [۴] . سکزنجی عصرده کی بو کوچوک خاندانلردن بالخاصه « تورکی الاصل اولان کرت » خاندانی سنیلک مدافعه سی ایچون - حتی بر چوق مظالم ارتکابندن چکینمیه چک درجه ده - شدتلی داوران دقلری کی [۵] ، ینه بومدهش آثارشی دورینک دوغوردیفی « سربداران » دولت جمهوریه سنک

[۱] دولتشاه ، ص ۲۳۶

[۲] « شاه شجاع » ۸۷۰ ده مصرده کی « القاهر بالله محمد بن ابی بکر العباسی » به بیعت ایتمش و علما بوکا دائر رساله لر یازمشلردر [تاریخ کزیده ، ص ۷۰۳] .

[۳] « قاضی عضد الدین عبدالرحمن بن رکن الدین الایچی » ، شاه شجاعک خواجه سی اولوب وفاتی ۷۵۶ ده در [ابن حجر ، حیب السیر و الخ ... کی تاریخ و تراجم کتابلرینه مراجعت] . « قاضی عضد » اولجه شیراز حکمداری « شاه ابواسحاق » ک بر چوق التفاتلرینه نائل اولمش و حتی « شرح مواقف » ی اونک نامه یازمشدی . « حافظ » ، « دکر چو قاضی » فاضل عضدکه در تصنیف « بنای شرح مواقف بنام شاه نهاد » بیتله بوکا اشارت ایتمشدر . « علامه تفتازانی » حقتده ده بوکبی منبعلره شقایق ترجمه سنه [ج ۱ ، ص ۴۲] بافکیز . براون ، نیکولسن و هو آرک نجم و عرب ادبیاتی تاریخلرنده ده بونلره عائد معلومات واردر .

[۴] اشرفک شردن « شیخ کجج تبریزی » شیرازه ، « صدر الدین اردبیلی » کیلانه ، قاضی « محی الدین بردعی » ده « سرای » شهرینه التجا ایتمشدردی . اونک بر موعظه سی اوزرینه « جانی بیگ » ک اشرفه اعلان حرب ایله حکومتته نهایت ویرمه سی ، « روضة الصفا » ده تفصیلاً مسطوردر [ج ۵ ، ص ۲۳۸ - ۲۳۹] .

[۵] بو خاندانک « سنجر سلجوق » اولادندن و « تورکی الاصل » اولدقلرنی ، او دور آدملرندن « صدر الدین ربیعی » نک « کرت نامه » سیله ینه او دور شعرا و علماسندن بعضیلرینک شعر لری پک صریح اولاراق کوستریبور [روضة الصفا ، ج ۴ ، ص ۲۷۸ - ۲۷۹] . بوندن نقلاً « حیب السیر » . دولتشاه ، ص ۲۶۶ : واصل ایشان ترکست و سور نام شخصی از خطا بحیال غور افتاد و بعد آلتکن خروج کرده و ملوک

واونلرله بك يقين و صميمى علاقيلرى اولان « شيخ حسن جورى » مريدلرينك شيعى - باطنى تمايلاتنه قارشى مئادى بر مجادله دن چكبنمه مشلردر .

بو عصر ك « شيعه - باطنيه » جريانلرى تاريخنده بويوك برموقع قاپلانان « سربداران » ك وسربداران تاريخنه صيقى صيقى به مربوط اولوب مؤخرأ « تيمور » دورنده بيله نفوذ و اهميتلى بوسوتون زائل اولمايان « حسن جورى » درويشلىرىك ماهيتلى حقتنده برار معلومات ويرمك ، بيموريلر دورنده كى حرکات دينيه نك منشأنى ايضاح ايجون شدتله لازمدر [۱] : « ابو - عبيد ك وفانى متعاقب هر طرفده حكم - سورن آنارشى به و موغوللارك مئادى ظلم و اعتدافنه قارشى دورمق ايجون [۲] بر بيله سو كنه قدر عهد و پيمان ايدرك كله لرئى قولتوقلرينه آلدقلى جهتله بو عنوانى آلان « سربدار » لرك مؤسسى ، « بهق » كويلرندن « پاشتین » تجارندن « سيد

كرت خودرا بدو منسوب ميکنند] . بونلرك سنيلك غيرتيله « نيشابور » حواليسنه هجوملى اتناسنده يالكز ، بانى بى تخريبه اکتفا ايتمه رك تحت الزمىن مجرالى تخريب و يوز ييلق جويز آغاچلرئى كوكلرندن چيقاردقلىنى « روضة الصفا » مؤلفى آكلاتيور [ج ۴ ، ص ۲۹۲] . فقط غيرت دينه لرئى ده شو سوزله اعتراف ايديبور : « در رونق و رواج شريعت غرا كوشيده ، دست اعتصام بحبل دين و سالكان طريق يقين زد » [ج ۴ ، ص ۲۸۶] .

[۱] سربدارل حقتنده باشايجه منابع ، « روضة الصفا ، حبيب السير ، دولتشاه » دركه بونلرده داها خصوصى بر طاقم منابعدن استفاده ايتملردر . « دورن » بونلر حقتنده « حبيب السير » ك متننى آلمانجه ترجمه بيله نشر ايتديكى اتناده ، سربدارله عائد داها اولجه آوروپا مستشرقلى طرفندن بايلمش تدقيقلر حقتنده ايضاحات و بريور [Dorn, Die Geschichte Tabaristan's und Serbodare. St. Petersburg, 1850, S. 142] . مع مافيه بونلرك هيچ برى علماً حائز اهميت دكلدر . « نكارستان غفارى ، جنابى ، جامع الدول » كى مؤخر و ملتقط آتارده مهم سايلاماز . بو خصوصده « لاین پول » - بعض اوافق علاوملرله - استناد ايدن [The Mohammadan Dynasties, 1891, P. 251] « براون » بونلرك شيعى تمايلاتنى ايلرى سوريوركه ، وريدكيز ايضاحاتدن آكلاشيلاجنى وجهله ، بك دوغرودر [ايران ادبياتى تاريخى ، ج ۳ ، ص ۱۷۸] .

[۲] عراق و خراسانده كى بو آنارشى دن قاچق مقصديله بر جوق خلق « ملك مزالدين كرت » ك دائرة حكومتته ، يعنى شرق خراسانه كلوب التجا ايديبورلردى [روضة الصفا ، ج ۴ ، ص ۲۸۶] . بر موغول مأمورينك « پاشتین » قريه سنه كلارك « حسن حمزه » و « حسين حمزه » نامنده ايكي قارده - شدن « شراب و شاهد » ايسته ، سى وقادينلره تعرضى اوزرينه ، بونلرك مأمورى قتل ايتمه لرى - كه بو حادته « سربداران » قيامنك مقدمه سيدر - آنارشى بى و خلقك نه مدهش مظالمه معروض قالدیغنى كوستير [روضة الصفا ، ج ۵ ، ص ۲۴۳] - حبيب السير ، ج ۲ ، جزؤ ۳ ، ص ۶۱ ، دورن ، ص ۱۴۴ - دولتشاه ، ص ۲۷۸ - دولتشاهه نظراً ، بو ايلجى ، خراسان وزيرى « خواجه علاء الدين فريومدى » نك قير قارده شتك اوغايديركه ، جريان وقايعده بونك دوغرواغنى تاييد ايتكده در] .

فضل الله» ك اوغوللارندن «خواجه عبدالرزاق» در؛ اساساً بوكوى خلقنك ا كثریت مطلقه ايله «شيخ حسن جورى» طرفدارلارندن اولديغى مرويدركه، جربان وقایع ده بونى تأیید ایدیور [۱]. (۷۳۶) دن باشلايه رق همان اللی سنه قدر دوام ایدن و «سبزوار» ی مقر اتخاذ اتمکله برابر خراسانك برچوق ير لرینى ضبط ، «طغا تیمور خان» ی (۷۵۴) قتل [۲] ایدن بو حکومت ، عادتاً، درویشلره حرمت ورعایتی شعار ایدینمش بر حکومت جمهوریه ایدی . «پاشتین» ده باشلايان ايلك حرکتك بر «زمره دینه» یه یعنی «شيخ حسن جورى» درویشلرینه استناد ایتمش اولمه سندن باشقا ، (۷۳۸) ده قارده شی عبدالرزاقك یرینه کچن «خواجه وجیه الدین مسعود» ك آخر عمر نده «شيخ الشيوخ حسن جورى» مریدی اولدیغنى، و اونکله بر لکده «طغا تیمور» و «حسین کرت» له محاربه ایده رك حتى شيخك بو ایکنجی حربده (۷۴۳) شهیددوشدیکنى ومور خلرجه بو شهادتك «خواجه وجیه الدین» ك خیانتنه اسناد ایدلديکنى بیلورز [۳]. ۷۴۸ ده ریاست حکومته کچن و بر آراق «بنك و شرابی» منع ایده رك بشیوز فاحشه یی قویویه آتدیران شهید الطبع و خونخوار «امیر شمس الدین علی سربدار» زماننده ، «حسن جورى» درویشلرینت رئیسى اولان «امیر سید عزالدین سوغندی» نك خلیفه سی «سید قوام الدین» ك، داها ایلخانیلر دورنده - بو باطنی حرکتك منشأى اولان - «مازندران» - چکیلدیکنى و «مازندران» و «سارى» حوالیسنده قوتلى بر پروپاگاندا نتیجه سنده برچوق

[۱] «روضه الصفا» مؤلفى، سربدارلرک ظهورى حقه ده موجود اولان دیگر بر روایتدن بحث ایدرکن دیورکه: «قریه پاشتین که اکثر مردم آنجا مرید شیخ حسن جورى بودند» [ج ۵، ص ۲۴۳]. اساساً قریه اهالیسنك «حسن، حسین، حمزه» اسملى، اوراده «سید» لرك بولونماسى و بو ساحه لرك ماضى دینیسی ده نقطه نظر منرى مؤیددر:

[۲] روضه الصفا، ج ۵، ص ۲۵۱. - «لاین پول»، «طغاتیور» ك سلطنتنى (۷۳۹ - ۷۵۲) سنه لری آراسنده کوستریور سه ده، شاعر «عزیزى» نك وقعه نك کوننى دخى تعیین ایدن بر قطعه سی ۷۵۴ سنه سنك دوغروغنى تأیید ایدیور [دولت شاه، ص ۲۳۷]. «منجم باشى» ده بو تاریخی قبول اتمکله برابر، بر جنکده اولدیکنى سویلیورکه، یا کلیدر؛ سربدارلردن «خواجه یحی» اونى بر ضیافت اثناسنده اولدور مشدر. «مطلع السعدین» بونك صورت قتلنى باشقا بر شکلده آکلا تمقده در [روضه الصفا، ج ۵، ص ۲۴۱].

[۳] روضه الصفا، ج ۵، ص ۲۴۹. - حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۲، ص ۶۳. - دولت شاه، ص ۲۸۱. «وجیه الدین مسعود» بو صورتله تحت سلطنتنده کندیسنه شریك اولان قوتلى بر رقیبدن قور تولیوردى. چونکه «خواجه حسن» ك معیتنده بر اشارتیه فدای نفسه مهیا یوزلرجه آتشین مریدی و بوتون خراسانده طرفدارلری واردى.

مرید لر قازانه رق نهایت اورالرده تسلطن ایتدیکنی (۷۶۰) بیلدیکمزکی [۱] ، بونک خانی «امیریحی کرانی» نک (۷۵۳-۷۵۶) علمایه و حسن جوری، درویشلرینه فوق العاده حرمت ایتدیکی، حتی معیتده کی «نوکر و ملازم لرینک کاملاً صوفی و بورکلی» یعنی درویش قیافتده اولدیغی ده مورخ لرحه مصدق در [۲] . «پهلوان حسن دامغانی» (۷۶۱-۷۶۶) زمانه رینه «شیخ حسن جوری» خایفه لرندن اولوب ابتدا مشهد مقدسه چکیان «درویش عزیز»، اطرافه طویلا دیغی بر طاقم آتشین مرید لرله «طوس» ی ضبط ایتمشه ده مؤخرأ مغلوب و مظهر عفو اولمش، فقط حرص سیاسی بونکله زائل اولمایه رق مؤخرأ «خواجه علی مؤید» (۷۶۶-۷۸۳) له متفقاً

[۱] «سید قوم الدین» حقدده روضة الصفانک ویردیکی مختصر معلومات «مطلع السعدین» و «زبدة التواریخ» دن آلمه در [ج ۵، ص ۲۴۲] . «دولت شاه»، سربدارلردن بحث ایدرکن استطراد طریقله بو حرکتی ده قیصه جه موضوع بحث ایدر [ص ۲۸۲] . لکن بو خصوصده اک مفصل معلومات، «سید ظهیر» ک «تاریخ طبرستان» ندن نقلرده بولوتان «حبیب السیر» ده در [ج ۳، جزؤ ۲، ص ۵۰-۶۱؛ دورن، ص ۴۴ و متعاقب] . بوکا نظراً «سید قوام الدین بن سید صادق بن عبدالله بن حسین المرعشی» امام زین العابدین احفادندن اولوب «آمل» لیدر، خراسانک بویوک صوفیسی «سید عزالدین سوغندی» درکاهنده اربعینلر چیقاردقن سوکرا، شیخک اجازتیه مملکتته کیده رک ارشاده باشلامشدر . او صیراده «مازندران» وحوالیسنده - اسکی حاکمی «فخر الدوله حسن» ی اولدوره ن - «افراسیاب جلابی» (۷۵۰-۷۶۰) حکمران اولیوردی؛ مناهی ارتکابیه معروف اولان بو ذات، انشته سنک تنسیبیه، جوارده کی والی و حاکمک کندیسنه اطاعتنی تامین ایچون «سید قوام الدین» ه مرید اولارق مناهیدن توبه ایتدی؛ وچو جو قلیرنک آدلرینه «شیخی» لقبنی علاوه ایتدی . لکن نهایت «قوام الدین» ک نفوذندن چکینمکه باشلادی؛ چونکه «طبرستان» ده «سید» لک عصرلرحه دوام ایدن حکومت دینه لرینک عنعنه سی خلق آراسنده حالا یاشامقده ایدی . نهایت فقها و علمای تشویق ایده رک شیخک مخالف شریعت اطوار و اوضاعی اولدیغنی ایلری سوردوردی؛ و بر چوق تحقیرات ایله اونی حبسه قویدی . لکن داها او آقشام ولی عهدک قولنج علتندن اولمه سی اوزرینه بونی شیخک کرامته حمل ایدن خلق اونی زنداندن چیقاردیلر . شیخ ینه «دابو» قریه سنده کی منزله کیتدی . بو حادثه اوزرینه شیخک طرفدارلری بوسبوتون چوغالیدی . نهایت «افراسیاب» شیخی اولدورمک ایچون طرفدارلریله برابر «دابو» یه هجوم ایتدی، شیخ اوچیوز مریدیه مدافعه یه مجور اولدی؛ بو صیراده «افراسیاب» بر اوقله وورولدی، عسکری بوزولدی؛ و بو تاریخدن سوکرا «سید قوام الدین» وچو جو قلیرنک بو حوالیده کی تحکمی عصرلرحه دوام ایتدی . «روضه الصفا»، «سید قوام الدین» ک «افراسیاب» ی غدرأ اولدوردیکی روایتنی قیدایدیور . «دولت شاه» ک ایضاحاتی آراسنده اک مهم نقطه، «سید عزالدین سوغندی» نک «حسن جوری» خلقاسندن اولدیغنی مسئله سیدرکه، بزده تماماً بو فکرده یز .

«پهلوان حسن» ی مغلوب ایتمش و «خواجه علی» ایله مشترکاً «سربداریه» دولتنه مالک اولمشدر. لیکن چوقد ساس و فطین بر آدم اولان «خواجه نجم الدین علی»، حکومتی انه آلیر آماز ایلك مناسب فرصتده «درویش عزیز» ی یتمش قدر باشلیجه مریدیه برابر اعدام ایتدیکی کبی، «سبزوار» ده کی «شیخ خلیفه» ایله «حسن جوری» نك مزارلقلرینی تخریب و مزبانه حالنه القا ایتکلهد. قالمایه رق «حسن جوری» درویشلری حقنده ده اپی زمان شدتلی تعقیباتده بولوندی [۱]. مؤخرآ «تیمورلنك» ك ظهورنده اظهار صداقت و تابعیت ایدن «خواجه علی» زماننده، «اولجایتو» دن صوکر ایلك دفعه اولارق، خراسانده «شیعه امامیه» مذهبی دوات دینی اولارق رسمی بر ماهیت آمشدر [۲]؛ علمادن چوق داها فضله ساداته رعایت ایتدیکی کبی، «صاحب زمان» ایچون هر صباح و آقشام آت حاضر بولوندوروردی [۳]؛ سکه لرینه اون ایکی امامك اسملرینی حك ایتدیرمشدی. «خراسان» بودور لر اناسنده اتنولوژی اعتباریه اولدجه بارز بر تورك سیاسی کوس-تردیکی جهته، بعض تاریخی وثیقه لردن ده استدلال ایدلدیکی وجهله، کرک «سربدارلر» دولتنده کر؛ «شیخ حسن جوری» خلیفه لری آراسنده تورکلرک ایجه مهم برروللری اولدیغی قوتله ادعا ایدیه بیلیر [۴]. «ملک غیاث الدین کرت» سنی المذهب و متعصب هرات علماسنك فتواسیله، بوشیعی حرکتی سوندورمك ایچون اعلان حرب ایتمشه ده، تشبثی قولایجه نتیجه لندبره مشدر [۵].

[۱] روضة الصفا، عین جلد، ص ۲۵۳. — دولتشاه، ص ۲۸۷. آداب شرعه فرطه رعایتندن بنك و شراب قوللانمادیغی حالده، آداملرینك بالعکس شراب و شاهده فرط تمایلر یله معروف اولدقلرینی «روضه الصفا» قید ایدیور.

[۲] عین منبعلر، عین جلد و صحیفه لرده. كذلك: حبيب السیر، ج ۳، جزؤ ۲، ص ۷۹
 [۳] بو تشیع و آت بولوندورمه حادثه سنی «هوآر» عرب تاریخنده «مهدی» مسئله سندن بحث ایدرکن اهمیتله قید ایتکلده در [عرب تاریخی، ج ۲، ص ۳۲۵]. «ابن بطوطه» سکنزنجی عصرده «حله» ده شاهد اولدیغی بویله بر حادثه یی مفصلاً قید ایتدیکی کبی [ابن بطوطه ترجمه سی، ج ۱، ص ۲۳۹. — هوآر، عین اثر و صحیفه]، عین عاده آلتنجی عصرده «سامرا» ده ده تصادف ایدلدیکنی «صورالاقالم» دن نقلاً بیلیورز [دولت شاه، ص ۶۶]. صفویلرک اصفهانده کی سرایلر-نده ده دلتما ایکی آت بولوندریلیردی [«مهدی» مسئله سی حقنده کتابیات معلوماتی ایچون «هوآر»ک بو کتابنه باقکز: ص ۳۳۰].

[۴] خواجه «وجیه الدین» ک یدیوز تورک کوله سی اولدیغی «دولت شاه» سویلیور [ص ۲۸۰]. خراسانک او عصرده کی اتنولوژیک وضعیت بونی تأیید ایتکلده در.
 [۵] هجری بشنجی عصر صوکرلنده بر آراق موقه اسماعیلر طرفندن ضبط ایدیلش اولان «هرات» [باریه دونه یینار، معین الدینک «تاریخ هرات» خلاصه سی، ژورنال آزیاتیک ۱۸۶۰،

« خراسان » و « مازندران » تاریخ دینی و سیاسی-سیسینه شدتله مربوط اولان « شیخ خلیفه - حسن جوری » درویشلری حقیقده الده موجود تاریخی منبعلر دینیات نقطه سندن یک اطرافلی برفکر ویره میور؛ عجبا « شیخ خلیفه » ، « حسن جوری » ، « سید قوام الدین » ، « درویش عزیز » کندی مریدلرینه نه کی اساسات اعتقادیه تلقین ای دیورلردی ؟ شیمدیلك بوکاجواب ویره بیلدک ایچون المزده هیچ بروثیقه بولونماقله برابر، مستقبل تبعات و تحریات نتیجه سنده بو معمانک حلی امکانی یوق دکدر . یوقسه شیمدیلك الده موجود وثیقه لر ، مثلا مورخلرک افاداتی ، صوکر « شیخ حسن » ک « امیر محمد بک بن ارغونشاه » یازدیغی مکتوب ، بو زمره مذهبیه نک تاریخی تنویر ایتدکله برابر « اعتقادیات » حقیقده بویوک بر صراحتی احتوا ایتمز . مع مافیله بو خارجی ماهیتده کی وثیقه لرک دقتله تدقیقی بیلله ، بونک صوک تحلیلده بر « شیعی-باطنی » حرکتی اولدیغی انکار قبول ایتمز بر شکلده کوسترمکده در : بو حرکتک ایلك مؤثری اولان « شیخ خلیفه » ، اسکیدن بری شیعی و باطنی تمایلاتیله طاینان « مازندران » ده یتیش-مش بر صوفیدر [۱] ؛ ابتدا « مازندران » ده « شیخ بالوی آملی » نک نائل ارشادی اولدقدن صوکر ، اکمال سلوک ایچون « سمنان » ه کیدرک بویوک صوفی « شیخ رکن الدین علاءالدوله سمنانی » یه انتساب ایتدی [۲] ؛ شیخ بر

نومرو ۶۴ ، ص ۵۱۸] سکزنجی عصرده کاملاً سنی اهلایله مسکون ایدی [نزهة القلوب] ، وهرات علماسی دائماً بو کبی فتوالر ویریرلردی . حتی احکام شرعییه فرط رعایتیله معروف اولان « معزالدین حسین کرت » ک ایلك زمانلرنده « بادغیس » ه کلوب یرلشن اوغوز و سائر تورک زمره لرینک کفرینه فتوا ویره « مولانا نظام الدین عبدالرحیم الخوافی » یی ، اوغوز رؤسası ۷۳۸ ده قتل ایتشلردر ؛ هرات حنفی علماسنک « خواجه علی » علیهنده کی فتوالری و بو محارباتک تفصیلاتی ایچون باقکز : [روضة الصفا ، ج ۴ ، ص ۲۹۲ . لئون قاهون ، ص ۴۸۳ . - حبيب السیر ، ج ۳ ، جزؤ ۲ ، ص ۷۹ . - مع مافیله نهایت ۷۷۷ ده « نیشابور » ی فتح ایدرک بورانک حکومتی « اسکندر شیخی بن افراسیاب » ه ویرمشدر] .

[۱] « مازندران » اسکیدن بری شیعی - باطنی حرکاتنه مساعد بر محیط تشکیل ایتشدر . « نزهة القلوب » ه و « روضة الصفا » ایله « حبيب السیر » ه باقکز .

[۲] [۷۳۶ ده یتیش یدی یاشنده وفات ایدن و « کتاب مکاشفات » ی مشهور اولان بو بویوک صوفی حقیقده تفصیلات ایچون « حبيب السیر » ه [ج ۳ ، جزؤ ۱ ، ص ۱۲۵] ، « تاریخ کزیده » یه [ص ۷۹۴] وبالخاصه « نفحات » ه [لامعی ترجمه سی ، ص ۴۹۶ - ۵۰۰] باقکز . جناب باری یی « وجود مطلق » عد ایتدیکندن دولایی « محی الدین عربی » یه اعتراض ایدن بو شیخ ایله « کمال الدین عبدالرزاق الکاشی » آراسنده بو مسئله حقیقده جریان ایدن مخبرات « نفحات » ده در : [ص ۵۳۷ و متعاقب] . « اخی علی مصری ، نجم الدین ارکانی ، تقی الدین سمنانی ، عبدالله غرجستانی ، شاه علی فراهی » کی معروف خلیفه لری حقیقده ده عین اثره باقکز .

كون اوکا مذاهب اربعه دن هانكىسييله مقيد اولديغنى صورنجه ، « مطلبك بو مذهبلك فوقده اولديغى » جوانى ووردى ؛ بو فضله سربست جوابدن حدتله نى شيخ اوکندهكى ديوتى مریدينك باشنه اويله شدتله ووردى که ، ديوت قيريلدى ؛ « شيخ خليفه » بونك اوزرينه « بحر آباد » ، « خواجه غياث الدين هبة الله حموى » زاويه سنه كلديسه ده اوندن دم نائل مقصود اولامادى [۱] ؛ نهايت « سبزوار » ، کلوب اوراده برمسجده اختيار اقامت ايتدى . « روضة الصفا » ، يه کوره ، کوزل سسله قرآن او قودينغى جهتله بويوك بر زمرة خلق اوکا اعتقاد ايتديلر ؛ بو صوفينك نفوذندن وبلکه ده . تلقين ايتديكى باطنى فکرنلندن قوشقولانان فقهاء اونى مسجدهن چيقارمق ايسته ديگر سه ده ممکن اولمادى ؛ نهايت قتلنه فتوا و يردرک تصديقى ايجون « ابو سعيد بهادر خان » ، کوندرديلر . « اللرى درویش قانيه بولاشديرمق ايسته مهديكى » ايلرى سوزهن حکمدار ، خراساندهكى حاکميرينك بومسئله ده ده « شرع شريف » موجبنجه حرکت ايتمه لرینى امر ايتدى . بوندن فنا حالده حدتله نى « سبزوار » فقها سييله « شيخ خليفه » مریدلرى آراسنده طبيعتيله بويوك بر منافرت باش کوستردى . بو صيراده « جور » قريه سنه منسوب « حسن » آدلى بر مدرسك ، سلك ندريسى براقه رق « شيخ خليفه » يه مرید اولماسى ، بو زمرة صوفيه يى بر قانداها قوتلنديردى [۲] ؛ لکن بو قوتلنمه نسبتنده معارضلرک نفرت و خصومتى ده مهادى آرتيوردى . نهايت بر صباح « شيخ خليفه » يى مسجدهک ديرکنه آصيلمش بولديلر که « شيخ حسن جورى » بو اسرار انکيز اولومى شيخک دشمنلرينه عطف واسناد ايتمکده در [۳] . بو حادثه دن تدهش ايدن « حسن جورى » ، بلا تاخر « نيشابور » ، چکيلدى (۷۳۶) ؛ اورادن « مشهد » ، « ابيورد » و « خبوستان » ، کلدى و نهايت « عراق » ، سفر ايددرک بر بچق سنه قالدى . نر يه کيتسه « شيخ خليفه » نك اسكى مریدلرندن بر چوقلرى اونى تعقيب ايديورلر ، کلوب بوليورلردى . نهايت بو خراسانلى مریدلرک اجباريله تکرار « خراسان » ، کلديسه ده قورقوسندن ينه فضله اوتوراميه رق ۷۳۹ ده تورکستانه کچدى ؛ بر زمانلر « بلخ ، ترمذ ، هرات ، خواف ، قهستان ، کرمان » ده بولوندقدن صوگرا « مشهد » ، و اورادن

[۱] خراساندهكى بوزاويه ابتدا « شيخ سعد الدين حموى » طرفندن تأسيس ايديلشدى .

۶۵۸ ده وفات ايدن بو شيخ حقنده « تاريخ کزیده » يه ده باقکز : [ص ۷۹۰-۷۹۱] .

[۲] روضة الصفا ، ج ۵ ، ص ۱۴۵ . حبيب السير ، ج ۳ ، جزؤ ۲ ، ص ۶۲ . دوزن ، ص ۱۴۷ .

« دولتشاه » تذکره سنک اعلام جدولنده « براون » بوشينغى « خوزى » اولمق اوزره کوستير سه ده دوغرو دکلدر .

[۳] شيخ حسنک امين محمد بکه يازديغى مکتوبه باقکز : روضة الصفا ج ۵ ، ص ۱۴۶-۱۴۸ .

« نیشابور » ه دوندی ؛ و او جوارده کی کیزلی مغاره لرده ، طاغلرده وقت کچیردی . کندیسی مکتوبنده - پک طبیعی اولارق - یالکزارشاد خلاق ایله و امور احرویه ایله مشغول اولدیغنی ادعا اییدیور سهده ، حقیقت حالدده چوق واسع و قوتلی رباطنی پرو پاغانداسی یاییور ، و « روضة الصفا » مؤلفنک دیدیکی کبی : « یولنده فدای جان حاضر بر چوق صمیمی و ایمانی مریدلر بولارق آلات حربیه حاضر لاه لرینی ، وقت اختفا کچر کدن سو کرا زمان معینده قیام اشارتی ویر یله جکنی » تلقین اییدیوردی [۱] . نهایت بونک شههلی وضعیتی ، مریدلرینک کثرتی ، قوتلی بر « شیعی - باطنی » پرو پاغانداسی باقمقده اولدیغنی حکومتک نظر دقتنه چارپدی ؛ بر قاج تفتیشدن سو کرا ، اساساً « سربدار » لرك اهمیت کسب ایتمکه باشلایان حرکاتندن قوشقولانان « امیر آرخونشاه » ، « شیخ حسن » ی طوتدوروب « قلعه طاق » ه کوندز مکه مجبور اولدی [۲] . فقط « خواجه اسد تونی » عنوانلی بر مریدینک تشبثاتی سایه سنده « شیخ حسن » حبس خانه دن قورتولارق « امیر وجیه الدین مسعود سربدار » له بر لشدی ؛ و مریدلرینک کثرتی ، نفوذ معنویسی ، حکمدار کده کندیسنه انتسابی اعتبار یله ، میدان حربده اولدورولنجیه قدر « سربداران » دولتی عادتاً مشترکاً اداره ایتدی [۳] . یوقاریده ایضاح ایتدیکمز و جهله ، « تیمور » دورینه قدر « خراسان » ، « مازندران » ساحه لرنده سیاسی بر نفوذ اجرا ایدن بو قوتلی و دواملی « شیعی - باطنی » حرکتنک ایلك مؤثر لری اولارق ، « شیخ خلیفه » ایله ، اوندن داها بویوک بر نفوذ اجرا ایدن « شیخ حسن جوری » بی طایمق مجبور ایتندمز . ایله خانیلرک سقوط و انحلالنی تعقیب ایدن زمانلرده « سربداران » دولتی و « حسن جوری » درویشلریله در حال تظاهر و انکشاف

[۱] مذکور مکتوبده « شیخ حسن » بو حیات سرسریانه سنی ، هر طرفده باشنه قوشوب طویلانان مریدلرک کثرتی ، طبیعی زاهدانه و مرئیانه بر صورتده نقل ایتکده در . مع مافیه طرز حرکتی ، افکار صمیمیه سنی پک اعلا کوستریور . « شیخ حسن » درویشلرینه « کورکان » لقبی ویرلدیکنی « روضة الصفا » بالخاصه قید اییدیور : ص ۱۴۷

[۲] بو موقع حقنده باقکز : بارییه دومهینار ، ایرانک جغرافی ، ادبی قاموسی ، ص ۳۷۵ . کوی لوسترنج ، ص ۳۷۴ - نزهة القلوب ، ص ۱۴۶

[۳] شیخک مریدلرندن « درویش عزیز » ک اوینادینغی بر طاقم سیاسی روللردن یوقاریده بحث ایتشدک . ینه « حسن جوری » خلفاسندن « درویش رکن الدین » ک سیاسی نه الیتی حقنده باقکز [روضة الصفا ، ج ۴ ، ص ۲۹۲] . بو عصرده شیخلرک حکمدارلر نزدنده کی تأثیر و اهمیت حقنده عین منبیلر پک ای معلومات ویرمکده در [روضة الصفا ، ج ۴ ، ص ۲۹۰ . حیب السیر ، ج ۳ ، جزو ۲ ، ص ۷۷] .

ایدن بو دینی - سیاسی ماهیتده کی «باطنی» حرکتی ، تیمور ایپراطورلغنیك ایلک قوتلی سنه لرنده شیعیلرک «تقیه» اساسنه تبعاً بر مدت کیزله نملکه برابر، فرصت بولدقجه ینه میدانه چیقمغه چالیشمشدر . مثلاً ، آشاغیده ایضاح ایده جکمز وجهله ، دو قوزنجی عصرده بویوک بر قوتله انکشاف ایده رک یالکیز ایران و آذربایجانده دکل بالخاصه آناطولی وروم ایلی ساحه لرنده ده پک عظیم تأثیرات اجرا ایدن «حروفیلک» جریانی، سکزننجی عصرک ایکنجی نصفنده ، شمالی ایرانده ، ویوقاریده قسماً ایضاح ایتدی کمز مختلف ماهیتده عاملرک تأثیری آلتنده طوغمشدر .

— بیتمه دی —

کویربیلی زاده محمد فؤاد
«تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسی

